

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРАВОВА СИСТЕМА ДЕРЖАВИ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ»**

(5-6 квітня 2019 року)

Івано-Франківськ
2019

УДК 342(063)
П 68

Правова система держави: сучасні тенденції та фактори розвитку. Матеріали науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 5-6 квітня 2019 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2019. – 104 с.
ISBN 978-617-7640-50-8

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Правова система держави: сучасні тенденції та фактори розвитку». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, історії політичних та правових вчень, конституційного, муніципального права, міжнародного публічного та приватного права, права Європейського союзу, екологічного, земельного, аграрного права, цивільного, господарського, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 342(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Корнейко О.М. ДЕРЖАВНИЙ РЕЖИМ СРСР У ХРУЩОВСЬКИЙ ПЕРІОД: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	5
Чапля В.С., Канцір В.С. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	7
Чумакова Н.С. ОРГАНІЗАЦІЯ СУДОУСТРОЮ ТА СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ І НАПРЯМИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ.....	12

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Петренко А.О. ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ГРОМАДЯН ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІР	17
Станік С.Р. СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЇХ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ.....	20

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Колодій А.П. ВИЗНАННЯ І ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ В УКРАЇНІ	24
Костюковська О.В. АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ КОНЦЕПЦІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	28

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Андрійченко О.Л. ПРОБЛЕМАТИКА РОЗУМІННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА.....	31
Кононюк Я.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ПРИТУЛКУ	34
Хмарук А.М. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНІХ КОРДОНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ.....	38

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Білан О.П. ЗАКОННІСТЬ ЗМІСТУ ЯК УМОВА ДІЙСНОСТІ ПРАВочИНУ	41
Слободяник І.О. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	47

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Вітохіна І.В. ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ДИЗАЙНУ ОДЯГУ	52
---	----

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Перерва А.О., Щербина Є.М.

ПОРЯДОК ВСТУПУ ДО ШЛЮБУ. ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ШЛЮБУ 56

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Нечитайленко В.А., Шептовицька А.А.

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ
ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ..... 60

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Діхтярь А.В.

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ СТ. 172 КК УКРАЇНИ:
ОКРЕМІ АСПЕКТИ..... 64

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Васильєва В.П.

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «КОРУПЦІЯ» В США 68

Риндюк І.І., Яковлєва О.Ю.

ДОПУСТИМИЙ РІВЕНЬ АЛКОГОЛЮ В КРОВІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД 72

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Абражевич Д.А.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ... 76

Драган І.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ 79

Колягіна Т.Є.

ПОРУШЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ЯК ОЗНАКА
ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 397 КК УКРАЇНИ 83

Оропай О.О.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТРУДОВА ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ»
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ 88

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Власенко С.М.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 92

Власенко С.М.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ
ТА СУДОВОЇ СИСТЕМ УКРАЇНИ 94

Папій Т.О.

ЩОДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ..... 97

Савчук І.І.

РОЗУМНІ СТРОКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ 101

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Корнейко О.М.

аспірант,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ДЕРЖАВНИЙ РЕЖИМ СРСР У ХРУЩОВСЬКИЙ ПЕРІОД: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Тенденції сучасного розвитку суспільних відносин нерозривно пов'язані з подіями минулого, оскільки в контексті лінійності часу простежуються чіткі причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями та сучасними реаліями.

Українська держава розбудувалася на підвалинах радянської епохи, а тому період «хрущовської відлиги» в СРСР можна вважати містком між державним устроєм сучасної України та тоталітарною системою, що існувала за часів правління Й. Сталіна. Це актуалізує значення дослідження державного режиму СРСР у період «хрущовської відлиги» у сучасних умовах.

Питання державного устрою СРСР у згаданий період варто вважати складним та дискусійним у контексті історично-правового аналізу, оскільки провідні дослідники історичної науки обмежуються визначенням державного устрою за часів Хрущова як режимом боротьби зі сталінізмом, хоча насправді зазначене питання потребує більш глибокого та ґрунтовного дослідження. У контексті визначення державного режиму СРСР за часів «хрущовської відлиги», варто зазначити, що цей період становив собою наступний етап розвитку тоталітарної системи, який був досконалішим за сталінську модель.

Процес десталінізації, безперечно, приніс свої позитивні результати, зокрема, більш м'якою стала каральна система, але тотальна ідеологізація суспільства певною мірою компенсувала відсутність жорстких каральних заходів, створюючи у широких верств населення тільки ілюзію демократичних перетворень та втілення ідеї народовладдя в життя.

На території України, Хрущовський період став початком ряду важливих трансформаційних процесів у суспільно-політичному житті. Заходи, прийняті в цей час, мали суттєвий вплив на життя населення, зокрема, стосуючись поліпшення соціального, правового та побутового становища громадян. Позитивні оцінки цієї історичної епохи в контексті зазначених аспектів досі побутують у сучасних академічних дослідженнях. З іншого боку, Хрущовський період характеризується початком системної кризи радянського ладу і, що найбільш важливо, радянської практики взаємовідносин зі світовою спільнотою [1, с. 9].

Окремі науковці стверджують, що розбудовуючи черговий етап тоталітаризму на запереченні сталінізму, в основі якого лежав майже середньовічний авторитаризм, творці «відлиги» на перший план висунули ідею розширення народовладдя (звичайно ж, у тоталітарному розумінні) як однієї з форм утвердження нової влади, і на зміну жорстким репресивним інструментам сталінської доби приходять більш тонкі і гнучкі – контрольно-адміністративний і пропагандистсько-ідеологічний [2, с. 124].

Дослідники історичної науки вважають, що реформаторські зусилля влади у першій половині 1960-х років виявилися слабкими й неспроможними. На противагу вищезазначеному, завдяки очевидній підтримці з боку номенклатури, кращі перспективи відкривалися перед прихильниками згортання десталінізації, котрі обстоювали консервативно-помірковані тенденції стабілізації суспільно-політичних і соціально-економічних процесів, відмову від реформ і зміцнення характеристик, властивих комуністичній системі [3].

В глобальному контексті, період «хрущовської відлиги» може бути розглянутий як ілюстрація теорії тоталітаризму в її класичному розумінні. Тоталітарні режими неможливі в статичному прояві, і динамічний розвиток є необхідним аспектом їхнього існування. Так, Хрущовський період був часом кардинальних змін у порівнянні з попередньою сторінкою в історії Радянського Союзу – епохою сталінізму. «Відлига» стала своєрідною відповіддю на виклики сталінізму, урізноманітвивши розуміння динаміки державного режиму СРСР. Водночас, закономірне встановлення цієї форми державного режиму проілюструвало послідовність трансформації, через яку проходять недемократичні режими, на конкретному прикладі.

Підсумовуючи результати наукового дослідження, варто наголосити на тому, що існує певна антагоністичність у питанні визначення

державного режиму за часів «хрущовської відлиги». З одного боку, якщо оцінювати діяльність М. Хрущова у контексті відносності до сталінської епохи, то дійсно можна спостерігати суттєву лібералізацію режиму державного управління. На противагу вищезазначеному, неупереджена оцінка діяльності М. Хрущова за абсолютними показниками засвідчила, що державний режим «хрущовської відлиги» варто вважати яскравим зразком послідовної трансформації антидемократичних державних режимів.

Список використаних джерел:

1. Киридон П. Роль партійно-державної номенклатури Української РСР на останньому етапі хрущовської десталінізації (перша половина 1960-Х років) [Електронний ресурс] / П. Киридон // Уманська старовина. – 2017. – Режим доступу: <http://usj.udpu.edu.ua/article/view/130418/126034>.

2. Концур В. В. Псевдodemократична лексика у тоталітарному дискурсі часів «відлиги» / В. В. Концур. // Актуальні проблеми дискурсології: збірник тез доповідей. – 2017. – С. 123–127.

3. Українське суспільство: від пізнього сталінізму до хрущовської «відлиги» / В. Даниленко, Н. Лаас, М. Смольницька // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст. – К., 2014. – Вип. 19. – С. 5-19.

Чапля В.С.

студентка;

Канцір В.С.

доктор юридичних наук, професор,

*Навчально-науковий Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

На сучасному етапі розвитку нашої держави, під час посилення міждержавного характеру злочинності, дедалі актуальнішим стає питання, пов'язане зі співробітництвом держав у сфері боротьби зі злочинністю. Останніми роками поширюється тенденція щодо збільшення кількості осіб, обвинувачених у вчиненні злочинів в Україні, які переходять від правосуддя на території іноземних держав. Тому,

актуальним є з'ясування питань, які стосуються кримінальних процесуальних аспектів видачі особи, тобто екстрадиції.

Видача особи (екстрадиція) – це видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи. Також перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі, прийняття рішення за запитом, та фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави (п. 2 ст. 541 КПК України) [1].

Екстрадиція є формою міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні й застосовується за умови перебування особи, що вчинила кримінальне правопорушення в одній державі, на території іншої. Таким чином, відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників, видача особи здійснюється за умови вчинення нею злочину, за який за законодавством сторони, що вимагає видачі, може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком не менше як один рік. Договірні Сторони зобов'язуються видавати одна одній, з урахуванням положень та умов, викладених в цій Конвенції, всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої Сторони за вчинення правопорушення або які розшукуються зазначеними органами з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою [2].

Проте, коли йде мова про екстрадицію іноземній державі громадян України, то це положення про видачу не може здійснюватися, оскільки видача громадян України заборонена Конституцією України [3]. Крім того, таке положення передбачене в положеннях Європейської конвенції про видачу правопорушників, передбачено право держави відмовити у видачі свого громадянина [2].

Питання екстрадиції регламентують багато міжнародних актів. Це, зокрема, угоди про правову допомогу у кримінальних справах чи окремі положення відповідних угод про боротьбу з деякими видами злочинів. Також існують угоди які прямо передбачають видачу правопорушників. Наприклад, таким є Договір між Україною та Об'єднаними Арабськими Еміратами про видачу правопорушників. Відповідно у статті першій зазначено, що сторони зобов'язуються відповідно до положень цього Договору на прохання видавати одна одній осіб, які знаходяться на їх території і які обвинувачуються або засуджені за скоєння злочинів, для

притягнення до кримінальної відповідальності або приведення до виконання вироку [4].

Досить інтенсивною і продуктивною є співпраця України з багатьма державами. Але слід зазначити, що й досі немає угоди про екстрадицію із США. Переговорний процес стосовно екстрадиції триває.

У законодавстві України значна увага надається захисту прав особи при здійсненні екстрадиції, однак є необхідність у його вдосконаленні. Отже, метою екстрадиції повинно бути саме здійснення правосуддя над особою без порушень її прав і свобод. З огляду на сучасний розвиток правового суспільства захист прав людини, інститут екстрадиції потребують подальшого вивчення та вдосконалення на міжнародному рівні [5, с. 155].

Як свідчить практика застосування аналізованого інституту, всі міжнародні договори, що стосуються видачі, учасниками яких є Україна, ґрунтуються на принципах, згідно яких злочин, за вчинення якого вимагається видача, має визнаватися злочином і за законами держави, де перебуває винна особа. Тобто існує принцип тотожності [5, с. 156]. Важливим є також те, щоб у міжнародних відносинах щодо екстрадиції учасники дотримувались правила “ad hoc”: «видана особа не може переслідуватися, засуджуватися або затримуватися з метою виконання вироку чи постанови про утримання під вартою ні за яке правопорушення, вчинене до її видачі, крім правопорушення, за яке вона була видана, і її особиста свобода ні з яких інших причин не може обмежуватися». Таке правило безпосередньо закріплено в ст. 14 Європейської конвенції про видачу правопорушників [2].

Варто зазначити те, що якщо вимога про видачу має на меті притягнення особи до кримінальної відповідальності, держава, яка вимагає видачі, повинна надати докази вчинення злочину. Крім того, іноземець чи особа без громадянства, що вчинив злочин на території іншої держави, не підлягає видачі іноземній державі, якщо він отримав у встановленому порядку політичний притулок; хоча ще не отримав такого притулку, але переслідується за злочин політичного характеру. Також не підлягає екстрадиції особа без громадянства чи іноземець, яка переслідується за військовий злочин, який при цьому не є злочином за загальним кримінальним правом. Аналогічна ситуація відбувається, якщо особа цієї категорії вчиняла діяння, яке за КК такої держави не визнається злочином або закінчився строк давності. А також, коли така особа в іншій державі може бути страчена або підданий іншому

покаранню, результатом якого є не відновлювана шкода фізичній цілісності організму людини, або іншому жорстокому і нелюдському покаранню. Не видається іноземець чи особа без громадянства також, коли за вчинене протиправне діяння був засуджений, виправданий чи звільнений від кримінальної відповідальності чи покарання [6, с. 98].

Відповідно до ст. 3 Європейської конвенції про видачу правопорушників та додаткових протоколів до неї видача не здійснюється, якщо правопорушення, у зв'язку з яким вона запитується, розглядається запитуваною стороною як політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням [2]. Вказане питання є актуальним в аспекті проблематики видачі за вчинення злочинів міжнародного характеру. Наприклад, якщо вести мову про заборону видачі за умови вчинення «політичного правопорушення», слід враховувати, що саме політичні мотиви характерні для вчинення тероризму. Таким чином, є підстави розглядати тероризм як «політичне правопорушення», щодо якого видача не застосовується [7, с. 356].

Варто зауважити те, що якщо іноземець або особа без громадянства, що постійно не проживає в Україні, вчинили злочини на території кількох держав, питання про видачу їх одній із них вирішується дипломатичним шляхом на підставі міжнародних договорів. При цьому, обов'язковою умовою видачі зазвичай є те, що винний має нести відповідальність за всі вчинені ним злочини, незалежно від того, на території якої держави вони вчинені [5, с. 158].

Окремої уваги у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру потребує тимчасова видача особи. Тимчасова видача особи є одним із видів екстрадиції, яка передбачає видачу на певний строк особи, яка відбуває покарання на території однієї держави, іншій державі для проведення процесуальних дій з її участю та притягнення до кримінальної відповідальності з метою закінчення строків давності або втраті доказів у кримінальній справі [1]. Однак, поняття «екстрадиція», «тимчасова видача особи», хоча і мають спільні ознаки, однак є різними заходами, яким притаманна низка відмінностей. Таким чином, основна відмінність видачі особи (екстрадиції) та тимчасової видачі особи полягає у меті вказаних заходів й, звісно, засобів, що застосовуються для її досягнення. Так, мета видачі особи – це видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. В свою чергу мета тимчасової видачі особи –

проведення процесуальних дій з особою з метою недопущення втраті доказів у кримінальному провадженні або запобігання закінченню строків притягнення до кримінальної відповідальності [6, с. 102].

На даний час, в Україні та зокрема в європейському співтоваристві існує низка не вирішених досі питань, які сприяють утворенню колізій в такому інституті кримінально процесуального права як екстрадиція. Європейським співтовариством слушно запроваджується в міжнародному співробітництві держав у сфері правосуддя принцип «або видай, або суди». Такий принцип має стати непорушним. Але проблема приховується не у визнанні чи не визнанні цього принципу, не в тому, чи отримав він належне закріплення в міжнародних актах і чи створена юридична процедура його реалізації. Все це можна ратифікувати. Проблема приховується саме в механізмах забезпечення неухильного дотримання кожною з держав взятих на себе міжнародних зобов'язань, дотримання міжнародного права взагалі. Практичне застосування інституту екстрадиції має певні складнощі та політичні колізії. Особливо багато казусів виникає при спробах повернути під юрисдикцію суду олігархів, до того ж з далеко не офшорних зон, а з держав, що всім нагадують про свою цивілізованість та демократію [7, с. 159].

Можна зробити висновок, що на даному етапі, потрібно вдосконалювати, розширювати співпрацю України з іноземними державами, щодо видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Оскільки екстрадиція як інститут включає в себе багато особливостей, які впливають з того, що видача осіб здійснюється синхронно згідно вимог міжнародних договорів та національного законодавства держав.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 01.04.2019).
2. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.11. 1957 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033 (дата звернення: 01.04.2019).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 01.04.2019).
4. Договір між Україною та Об'єднаними Арабськими Еміратами про видачу правопорушників від 26.11.2012 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/784_010 (дата звернення: 01.04.2019).

5. Нестеренко С. С. Міжнародно-правовий захист прав людини при здійсненні екстрадиції: монографія. Одеса : Фенікс, 2011. 192 с.

6. Березняк В.С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права країни: Дніпропетровськ, 2009. 253 с.

7. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина. К.: Алерта, 2014. 420 с.

Чумакова Н.С.

студентка,

Севєродонецький інститут ПрАт

«ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

ОРГАНІЗАЦІЯ СУДОУСТРОЮ ТА СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ І НАПРЯМИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Судова реформа, що проводиться і поки не завершена в нашій країні, загострила інтерес до організації судоустрою та судочинства в Україні, їх генезису, основних етапів еволюції та напрямів реформування. Тому завдання даного дослідження – узагальнення певних закономірностей, тенденцій і традицій, властивих для української організації правосуддя і проявляються в ході радикальних судових реформ сьогодення.

Метою даної роботи є розгляд особливостей організації судоустрою та судочинства в Україні, напрямків їх основного реформування.

Концептуальні засади, напрями й тенденції еволюції судової влади стали об'єктом дослідження таких учених, практичних фахівців, суддів, як: В. Малярєнко, О. Костенко, С. Ківалов, В. Онопенко, М. Оніщук, М. Орзих, В. Тертишник та багатьох інших. Проте на сьогодні існує нагальна потреба ефективного реформування всіх ланок судової системи України, а відмінність поглядів полягає в обранні певного методу такого реформування.

Виклад основного матеріалу. Правосуддя виступає фактором цивілізації, прогресу та оновлення в суспільстві, і в цьому перш за все виражається його соціальна цінність. Історія судових реформ дозволяє проаналізувати процес модернізації судоустрою та судочинства, ступінь реалізації цілей удосконалення суду і процесу в конкретні історичні періоди.

Сьогодні, система правосуддя України не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні. Основними чинниками такої ситуації є:

- низький рівень правової культури та правової свідомості суспільства;
- розповсюдженість корупційних явищ у сфері правосуддя;
- недосконалість кадрового планування в системі судової влади;
- збереження факторів залежності суддів від виконавчої та законодавчої гілок влади, зокрема, наявність конституційних положень, які стримують посилення незалежності суддів;
- абсолютизація принципу про поширення юрисдикції судів на всі правовідносини; недосконалість процесуальних інструментів для захисту прав та інтересів осіб, у тому числі нерозвинена система альтернативних методів вирішення спорів;
- недосконалість методик визначення оптимального кількісного складу суддів та чисельності працівників апаратів судів відповідно до навантаження; непропорційне робоче навантаження на суддів і працівників апарату судів та відсутність механізмів оперативного вирівнювання навантаження на суддів, що знижує якість правосуддя;
- недосконалість бюджетного планування і управління в системі судової влади та відсутність єдиних методологічних підходів у плануванні видатків судів;
- недостатній рівень єдності та послідовності судової практики; відсутність чи недостатній рівень використання можливостей сучасних інформаційних систем (електронне правосуддя);
- низький рівень публічності сфери правосуддя та довіри до судової системи взагалі і до суддів зокрема [4].

Згідно стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, серед першочергових реформ, які необхідно впровадити в Україні, особлива увага приділяється судовій реформі, метою якої є утвердження такого правопорядку, який ґрунтується на високому рівні правової культури в суспільстві, діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин на засадах верховенства права та захисту прав і свобод людини, а в разі їх порушення – справедливого їх відновлення в розумні строки.

Отже, в умовах сучасності, українська система судочинства та судоустрою зазнає значних змін. Наразі, реформативний процес

знаходиться в стадії реалізації, тому його наслідки можна лише спрогнозувати.

Серед основних завдань судової реформи можна виділити:

- створення сильної, авторитетної і самостійної судової влади, організація якої здатна була б забезпечити ефективність судового захисту прав та свобод людини і громадянина [4];

- забезпечення доступності правосуддя шляхом поширення юрисдикції судів на всі правовідносини;

- удосконалення судових процедур вирішення справ, зокрема порядку оскарження і перегляду судових рішень, у напрямку посилення процесуальних гарантій справедливого розгляду і вирішення справ;

- зміна пріоритету у співвідношенні публічних і приватних інтересів при вирішенні судових справ на користь останніх; підвищення статусу суддів, їхнього професіоналізму, посилення гарантій незалежності суддів.

9 вересня 2017 року Верховна Рада розглянула правки закону Президенту України № 6232 «Про реформування судової системи України». Закон передбачає зміни в ряді кодексів і нормативно-правових актах, що регламентують діяльність судів-господарський і цивільний процесуальні кодекси, Кодекс адміністративного судочинства та інші акти. Судова реформа передбачає внесення змін і до Конституції, і до законодавства про судоустрій. Реформа передбачає введення нових судових інстанцій – створення патентного та антикорупційного судів. Реформа торкається трансформації всієї вертикалі судової системи, включаючи реорганізацію Верховного Суду і передачу під його відповідальності розгляду справ в компетенції вищих спеціалізованих судів [1].

Створення антикорупційного суду пов'язане із зобов'язаннями України перед МВФ в рамках співпраці з підписаним Меморандумом про економічну та фінансову політику в березні 2017 року. Уряд зобов'язувався до середини літа поточного року підготувати законодавчу базу для створення окремого судового органу – антикорупційних судів.

07.06.2018 Верховною Радою України прийнято Закон України № 2447-VIII «Про Вищий антикорупційний суд» (далі – Закон № 2447-VIII), яким визначено, зокрема, статус та завдання, підсудність справ Вищого антикорупційного суду, вимоги до кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду, порядок зайняття посади, а також додаткові гарантії безпеки суддів цього суду.

21.06.2018 Верховною Радою України прийнято Закон України № 2470-VIII «Про утворення Вищого антикорупційного суду».

Закон № 6232 – один з основних в системі трансформації судової влади в Україні. В Адміністрації Президента запевняють, що законопроект підтримується юридичною спільнотою. Основні тези реформи містяться в пояснювальній записці до нього [1]:

«Юрисдикцію між загальними, господарськими та адміністративними судами пропонується розмежовувати залежно від предмета, а не сторін спору».

«Учасникам справи забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, не покидаючи свого житлового або робочого приміщення, а для свідків, експертів – в приміщенні іншого суду»

«Єдиний державний реєстр виконавчих документів повинен виконувати функцію доступу до судової інформації, економити час і кошти стягувачів»;

«Надання завідомо недостовірних або підроблених доказів у суд вважається окремим складом злочину і передбачає покарання»;

«Організація системи автоматизованого арешту коштів відповідачів або боржників, що дозволить забезпечити оперативне (в межах декількох хвилин) виявлення грошових коштів, що належать відповідачу або боржнику, і накладти на них арешт відповідно до судового рішення або постанови державного виконавця».

Також, даний законопроект вводить спрощену процедуру стягнення коштів з боржників у разі відповідності закріпленим вимогам.

Окремо прописаний регламент розгляду справ Верховним Судом. Зокрема, рішення суду переглядатиметься один раз у касаційному порядку Верховним Судом за певною скаргою.

Розглядаючи можливі наслідки даної системи реформування, дослідники зазначають, що «Аналіз документа вказує на значні обмеження гласності судових процесів, створювались для всіх, хто бажає стежити за судовими процесами у приміщеннях судів та поза їх (ЗМІ, монітори, сторони процесу, інші вільні слухачі і люди, які не перебувають у суді). Громадські організації, які займаються захистом права на справедливий суд, вважають такі обмеження законодавчим наступом на гласність судочинства, яке було досягнуто завдяки ухваленню нового закону «Про судоустрій і статус суддів». Таким чином, буде значно ускладнено висвітлення судових процесів, робота

журналістів-розслідувачів, правозахисників та ін.». Отже, одним із серйозних наслідків буде зниження прозорості судів [2].

Найбільша перевага даної реформативної концепції – всебічне, системне та повне удосконалення судової влади в Україні, яка зараз знаходиться на етапі становлення, а не часткове вдосконалення окремих її суб'єктів та інститутів.

Висновки. Отже, можемо зробити висновки про те, що в умовах сучасності українська система організації судоустрою та судочинства не відповідає поставленим цілям. Тому, дана система потребує невідкладного реформування на всіх рівнях. Наразі, згідно вимоги МВФ, Україна вводить нову систему реформації системи судоустрою та судочинства, метою якої є повна перебудова вже існуючої системи. Важливим аспектом є створення та функціонування антикорупційного суду. Проте, ніхто не може з точністю прогнозувати наслідки, які матиме дана система реформування, так як наразі вона знаходиться лише на стадії впровадження.

Список використаних джерел:

1. Гелюх М. Судова реформа в Україні. URL: <https://ua.news/ru/sudova-reforma-v-ukrayini-popravki-riziki-umisne-zatyaguvannya/>
2. Квасиневська Н.Д. Загальні проблеми реформування судової системи України // До нової концепції юридичної освіти. 2015. № 2. С. 242-245.
3. Ставнійчук М. Судова реформа «навиворіт». «Дзеркало тижня. Україна». 2015. № 14. С. 25-29.
4. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Петренко А.О.

аспірант,

*Національний університет
«Одеська юридична академія»*

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ГРОМАДЯН ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІР

Наразі єдиним українським дослідником, який присвятив низку публікацій загальним зборам громадян за місцем проживання, є О.С. Орловський. Незважаючи на те, що останні його публікації з цього питання виходили доволі давно, поки його матеріали є найбільш всеохоплюючими, коли йдеться як про теоретичні аспекти, пов'язані зі скликанням та проведенням загальних зборів громадян за місцем проживання, так і про відповідну практику.

Вперше О.С. Орловський звернув свою увагу на проблемні питання, пов'язані з загальними зборами громадян за місцем проживання, досліджуючи правовий статус органів самоорганізації населення, в рамках своєї дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Він підкреслив важливість загальних зборів для формування персонального складу органів самоорганізації населення; нагальність вирішення на законодавчому рівні питань персонального обліку учасників загальних зборів (конференцій), які вирішують питання, пов'язані з утворенням та діяльністю органів самоорганізації населення; необхідність вирішення питань розпорядження майном органу самоорганізації населення на загальних зборах (конференції).

Після успішного захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, О.С. Орловським надруковано низку наукових статей про загальні збори громадян за місцем проживання, у т.ч.: «Нормативно-правова регламентація загальних зборів членів територіальних громад» 2009 р., «Регулювання форм локальної демократії статутами територіальних громад» 2009 р., «Проблемні питання скликання і проведення загальних зборів громадян за місцем проживання» 2009 р., «Нормативно-правова регламентація загальних

зборів членів територіальної громади на локальному рівні (на матеріалах міста Суми)» 2010 р., інші.

З числа тих висновків та пропозицій, які висловлені в наукових статтях О.С. Орловського, заслуговують на увагу та можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових дискусій наступні:

– на сучасному етапі регламентація загальних зборів членів територіальних громад на рівні держави здійснюється досить фрагментарно, лише двома нормативно-правовими актами (Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» і Положенням про порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання), один з яких є застарілим (Положення). Що ж до місцевого рівня, то не в усіх селах, селищах і містах прийнято відповідні нормативні акти, і навіть у разі їхньої наявності, – багато з них, в тому числі із статутів територіальних громад, містять неточності і застарілі норми. Отже, для підвищення ефективності цієї форми локальної демократії, уявляється доцільним прийняття Закону України, який би регулював питання проведення загальних зборів членів територіальних громад, в процесі опрацювання тексту цього закону використавши досвід, накопичений при застосуванні локальних норм, в тому числі, норм статутів територіальних громад. Після набуття чинності таким Законом, регламентація загальних зборів статутами територіальних громад в обсязі, у якому її можливо здійснити в рамках цього нормативно-правового акту, буде достатньою» [1, с. 165];

– на підставі аналізу досвіду нормативної регламентації загальних зборів громадян за місцем проживання у містах Запоріжжя і Кіровоград, «надано критичний аналіз відповідних положень статутів територіальних громад цих міст. Зокрема, у проаналізованих статутах передбачена можливість проведення загальних зборів не членів територіальної громади, а громадян, тим самим позбавлено права брати участь у таких заходах осіб без громадянства та іноземців, які на законних підставах проживають на відповідній території. Крім того, не деталізується порядок проведення конференцій представників членів територіальної громади, які найчастіше і скликаються на практиці; є і інші недоліки» [2, с. 159-160];

– на підставі аналізу досвіду нормативної регламентації загальних зборів громадян за місцем проживання у місті Суми узагальнено: «безперечно позитивною рисою є врегулювання і нормами Статуту, і поточними актами місцевої ради як інституту загальних зборів, так і

інституту самоорганізації населення. Однак, на підставі проведеного дослідження уявляється доцільним рекомендувати розглянути можливість регламентації цих двох інститутів спільно не тільки у Статуті територіальної громади, але й в єдиному акті (Положенні) Сумської міської ради. Такий досвід буде вартим запозичення і іншими населеними пунктами» [3, с. 16-17].

Як свідчать назви цих праць, а також авторські висновки та пропозиції, О.С. Орловський аналізував нормативно-правову регламентацію загальних зборів громадян за місцем проживання переважно на місцевому рівні, та основну увагу приділяв не теоретичним, а практичним проблемам, пов'язаним з загальними зборами громадян за місцем проживання в Україні.

Слід відмітити й активну нормотворчу діяльність О.С. Орловського. Він виступив одним зі співавторів тексту Проекту Закону України «Про загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання», реєстраційний номер 2467 від 24 березня 2015 р. Варто зауважити, що станом на 1 березня 2019 р. цей Проект розглядається Верховною Радою України.

Резюмуючи слід зазначити, що в Україні найбільш комплексно проблематику загальних зборів громадян за місцем проживання аналізував О.С. Орловський, однак його висновки та пропозиції не знайшли свого вираження у монографічних працях з цього питання. Відповідно, таких досліджень в українській юридичній літературі наразі немає, що робить опрацювання цієї проблематики актуальним та нагальним.

Список використаних джерел:

1. Орловський О. С. Нормативно-правова регламентація загальних зборів членів територіальної громади. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 1. С. 158-167.
2. Орловський О. С. Проблемні питання скликання і проведення загальних зборів громадян за місцем проживання. *Збірник наукових праць НАДУ при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 143-161.
3. Орловський О. С. Нормативно-правова регламентація загальних зборів членів територіальної громади на локальному рівні (на матеріалах міста Суми). *Юридичний вісник*. 2010. № 1. С. 13-17.

Станік С.Р.
аспірант,
Національний університет
«Одеська юридична академія»

СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЇХ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

При розгляді юридичної відповідальності народних депутатів України у контексті їх конституційно-правового статусу особливу увагу привертають наступні роботи:

– Радченко О.І. «Статус народного депутата України: проблеми теорії і правового регулювання» (м. Київ, 2005 р.);

– Чепель О.Д. «Проблеми статусу та професіоналізації діяльності депутатів парламенту на сучасному етапі (порівняльно-правове дослідження)» (м. Харків, 2009 р.).

Доволі ретельно питання юридичної відповідальності членів Парламенту України опрацьовані О.І. Радченком у дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Статус народного депутата України: проблеми теорії і правового регулювання», яку було успішно захищено у м. Київ у 2005 р.

О.І. Радченко відносить до структурних елементів конституційно-правового статусу народного депутата України:

«повноваження (права й обов'язки) парламентарія;
гарантії реалізації цих повноважень;
відповідальність народного обранця» [1, с. 8].

Напрацювання О.І. Радченко стосовно відповідальності народного депутата України уміщено у Розділі 2 «Елементи статусу народного депутата України та їх правове регулювання» у підрозділі 2.3 «Види та межі відповідальності народного депутата України». Узагальнюючи зміст цього підрозділу в авторефераті, автор пише, що ним «досліджуються види юридичної відповідальності, яким підлягає народний депутат у межах чинного законодавства» [1, с. 8]. Таким чином, автор припускає підміну понять «відповідальність» та «юридична відповідальність», хоча робить це свідомо, – адже зазначає про це в тексті автореферату своєї дисертації.

Якщо аналізувати пропозиції О.І. Радченка щодо відповідальності за сутність, то найбільший інтерес представляють наступні:

«автор наголошує на фактичній відсутності дієвого механізму притягнення українських парламентаріїв до конституційної відповідальності;

у залежності від об'єкта конституційна відповідальність поділяється на індивідуальну конституційну відповідальність окремого парламентарія й солідарну конституційну відповідальність усього депутатського корпусу» [1, с. 9].

Щодо останнього абзацу, навряд чи можна погодитись з тим, що існує «солідарна конституційна відповідальність усього депутатського корпусу». Варто зауважити, що більш коректним було б вести мову про «конституційну відповідальність окремого парламентарія» та конституційну відповідальність парламенту.

О.І. Радченко підкреслює, що «відмінною рисою відповідальності парламентарія є те, що поряд із юридичною відповідальністю перед державою він несе ще й політичну відповідальність перед виборцями за результати своєї діяльності» [1, с. 6]. Звернення уваги не тільки на юридичну, але й на політичну відповідальність слід всіляко вітати.

Ще одне дисертаційне дослідження, у якому автор аналізує статус членів парламенту та приділяє увагу відповідальності як післястатусному елементу, належить авторству О.Д. Чепель. Свою дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Проблеми статусу та професіоналізації діяльності депутатів парламенту на сучасному етапі (порівняльно-правове дослідження)» вона успішно захистила у м. Харків у 2009 р.

О.Д. Чепель прямо не відносить відповідальність парламентарія до числа післястатусних елементів. Такого висновку можна дійти, аналізуючи її працю. Так, вона зауважила, що «у юридичній конструкції конституційно-правового статусу парламентарія доцільно розмежувати такі компоненти, що передбачають передстатусні, статусні та післястатусні складові:

- а) юридична природа депутатського мандата;
- б) підстави виникнення і припинення дії депутатського мандата;
- в) права й обов'язки парламентарія;
- г) гарантії діяльності парламентарія;
- д) відповідальність депутата як члена представницького і законодавчого органу державної влади» [2, с. 5].

Водночас, О.Д. Чепель розмірковує: «щодо правового статусу депутата, то під цим терміном розуміються його права й обов'язки, закріплені нормами права і забезпечені відповідними гарантіями» [2, с. 16].

Логіка розміщення елементів у наведеному вище переліку, де відповідальність депутата розміщена останньою, та сутнісне навантаження поняття «відповідальність», насамперед його тісний зв'язок з обов'язками, надають підстави уважати, що О.Д. Чепель відносить відповідальність до післястатусних складових правового статусу парламентарія.

Автор аналізує відповідальність парламентаріїв у підрозділі 2.5. «Відповідальність депутата як члена представницького і законодавчого органу».

В авторефераті О.Д. Чепель описує зміст цього підрозділу наступним чином: «У підрозділі 2.5. «Відповідальність депутата як члена представницького і законодавчого органу» наголошується на тому, що вихідною засадою у визначенні відповідальності депутата як члена парламенту є *принцип невідповідальності за дії, вчиненні парламентарієм, при виконанні своїх повноважень*. Цей принцип у тій чи іншій формі закріплений у конституціях та законодавстві багатьох демократичних держав» [2, с. 11]. Навряд чи доцільно починати підрозділ про відповідальність з того, що існує принцип невідповідальності.

Так само викликає певні зауваження те, що О.Д. Чепель веде мову про «парламентську відповідальність», не пояснюючи це поняття. Вона стверджує, що «парламентська відповідальність спрямована на здійснення контролю і корекцію депутатської поведінки за формалізованими підставами і набуває дисциплінарного характеру. Вона настає:

по-перше, за порушення правил, що регулюють їх роботу, як членів парламенту;

по-друге, у разі порушення правил, що регулюють порядок ведення засідань парламенту, полягає у застосуванні до суб'єктів конституційно-правового правопорушення (парламентаріїв) конституційно-правових санкцій, передбачених законом» [2, с. 11].

Навряд чи коректно стверджувати, що за дисциплінарну відповідальність до її суб'єкта застосовуються конституційно-правові санкції, не надаючи ґрунтовних роз'яснень своєї позиції.

Резюмуючи, зазначимо, що у тезах стисло проаналізовано монографічні дослідження, автори яких при вивченні конституційно-правового статусу народних депутатів України звертали увагу на їхню юридичну відповідальність або як на елемент цього статусу (О.І. Радченко), або як на післястатусний елемент (О.Д. Чепель). Критично оцінено найбільш цікаві висновки і пропозиції цих дослідників щодо юридичної відповідальності членів парламенту у цілому та їх конституційно-правової відповідальності зокрема.

Список використаних джерел:

1. Радченко О.І. Статус народного депутата України: проблеми теорії і правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.
2. Чепель О.Д. Проблеми статусу та професіоналізації діяльності депутатів парламенту на сучасному етапі (порівняльно-правове дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Колодій А.П.

студент,

Національна академія внутрішніх справ

ВИЗНАННЯ І ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ В УКРАЇНІ

Міжнародний комерційний арбітраж відіграє визначальну роль як альтернативний засіб вирішення спорів, що виникають у відносинах міжнародної торгівлі. Він отримав визнання та широке застосування у практиці українських учасників зовнішньоекономічної діяльності [4].

Міжнародний комерційний арбітраж є одним з найбільш важливих інститутів сучасного міжнародного приватного права. Це швидкий, ефективний і конфіденційний спосіб вирішити спір. Той факт, що за результатами розгляду справи виноситься арбітражне рішення, яке може бути примусово виконане у 150 країнах світу, робить інститут міжнародного комерційного арбітражу надзвичайно привабливим для бізнесу. Стороною спору може бути навіть держава, але спір за своїм змістом повинен мати приватноправовий характер, а другою стороною обов'язково виступає особа приватного права [5].

Основою правового регулювання визнання і виконання рішень МКАС є ряд документів, які забезпечують і гарантують визнання і виконання арбітражних рішень. До них відносяться багатосторонні конвенції: Нью-Йоркська конвенція про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень 1958 р., Європейська конвенція про зовнішньоторгівельний арбітраж 1961 р., Вашингтонська конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами 1965 р. Двосторонні договори про правову допомогу: Договір між Україною й КНР про правову допомогу в цивільних і кримінальних справах, укладений 31 жовтня 1992 р. (набрав чинності 19 січня 1994 р.), Договір між Україною й В'єтнамом про правову допомогу й правові відносини в цивільних і кримінальних справах, укладений 6 квітня 2000 р. (набрав чинності 18 серпня 2002 р.), Договір між Україною й Чеською Республікою про правову допомогу в цивільних справах,

укладений 28 травня 2001 р. (набрав чинності 18 листопада 2002 р.), Договір між Україною й Грецькою Республікою про правову допомогу в цивільних справах, укладений 2 липня 2002 р. (ратифікований 22 листопада 2002 р.). А також національне законодавство: Цивільно-процесуальний кодекс України, закон України про «Міжнародний комерційний арбітраж» 1994 р., ЗУ «Про третейські суди» 2004 р., ЗУ «Про міжнародне приватне право» 2005 р., Постанова пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» та ін. Серед конвенцій і договорів Нью-Йоркська Конвенція 1958 р. є одним з найбільш глобально прийнятих документів. За даними секретаріату ЮНСІТРАЛ, учасниками Нью-Йоркської конвенції на сьогодні є 142 держави. Україна бере участь у Конвенції з 8 січня 1961 р [2]. Ця конвенція створена з метою забезпечення ефективності та практичності системи вирішення спорів, договірні держави повинні дотримуватися правил, які зазначені у Нью-Йоркській Конвенції 1958 р. Незважаючи на важливість Нью-Йоркської Конвенції 1958 р., слід зазначити, що вона певним чином обмежує сферу юридичного захисту арбітражних рішень і залишає на розгляд державного суду порядок визнання і приведення до виконання арбітражного рішення. Відповідно, державні суди при розгляді клопотань про визнання та виконання арбітражних рішень наділені правом відмовити у визнанні та виконанні арбітражних рішень. У цьому відношенні при вирішенні цих питань може виникнути проблема співвідношення Нью-Йоркської Конвенції 1958 р. та внутрішнього законодавства країн, де відповідне рішення виконується [3].

На думку низки фахівців, правовою підставою для визнання арбітражних рішень є Київська угода. Інший підхід полягав у тому, що в даному випадку правовою підставою визнання і виконання арбітражних рішень є Конвенція 1958 року, а при наявності двостороннього договору – відповідний договір.

Зокрема, Київська угода в ст. 8 передбачає, що до клопотання про приведення у виконання додається виконавчий документ. Однак він не може бути виданий в країні походження арбітражного рішення. Адже для цього є спеціальні національні процедури.

Саме тому виникає питання чи може бути виконано на території України рішення іноземного арбітражу, якщо в іншій державі в цьому

було відмовлено. При відповіді на дане питання можна відзначити, що відмова у визнанні та виконанні рішення іноземного арбітражу на території однієї держави не повинно розглядатися як перешкода до ініціації такого ж провадження про визнання в іншій державі, якщо боржник має майно на територіях декількох держав.

Важливим є положення про те, що національний суд не вправі переглядати рішення міжнародного комерційного арбітражу по суті. Підстави для відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення, що містяться в Цивільному процесуальному кодексі України і міжнародних договорах України, носять вичерпний характер. Крім того, державний суд в рамках процедури екзекватури тільки оцінює рішення з точки зору критеріїв, зазначених у законі і договорах, і не має права що-небудь в ньому змінити або виправити в силу його остаточності [5].

Стаття 36 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» передбачає, що у визнанні або у виконанні арбітражного рішення, незалежно від того, в якій державі воно було винесено, може бути відмовлено лише: 1) на прохання сторони, проти якої воно спрямоване, якщо ця сторона подасть компетентному суду, у якого просить визнання або виконання, доказ того, що: – одна із сторін в арбітражній угоді, зазначеній у статті 7, була якоюсь мірою недієздатною; або ця угода є недійсною за законом, якому сторони цю угоду підпорядкували, а в разі відсутності такої вказівки, – за законом держави, де рішення було винесено; або – сторону, проти якої винесено рішення, не було належним чином сповіщено про призначення арбітра чи про арбітражний розгляд або з інших поважних причин вона не могла подати свої пояснення; або – рішення винесено щодо спору, не передбаченого арбітражною угодою, або такого, що не підпадає під її умови, або містить постанови з питань, що виходять за межі арбітражної угоди; проте, якщо постанови з питань, охоплених арбітражною угодою, можуть бути відокремлені від тих, які не охоплюються такою угодою, то та частина арбітражного рішення, яка містить постанови з питань, що охоплені арбітражною угодою, може бути визнана і виконана; або – склад третейського суду або арбітражна процедура не відповідали угоді між сторонами або, за відсутності такої, не відповідали закону тієї держави, де мав місце арбітраж; або – рішення ще не стало обов'язковим для сторін, або було скасовано, або його виконання зупинено судом держави, в якій або згідно із законом якої воно було прийнято; або 2) якщо суд визнає, що: – об'єкт спору не може бути предметом арбітражного розгляду за законодавством України; або –

визнання та виконання цього арбітражного рішення суперечить публічному порядку України [1].

Процесуальним результатом розгляду заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу може бути ухвала про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу або про відмову у визнанні і наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу за правилами, що встановлені для інших судових рішень [5].

Як висновок, необхідно зазначити, що в правовому регулюванні містяться прогалини, які необхідно заповнювати та усувати суперечності, що виникають через існування застарілих норм. У законодавстві мають міститися більш чіткі умови визнання і виконання рішень МКАС, а процедура має бути спрощена для того, щоб сторони зверталися до альтернативних засобів вирішення спору, яким є міжнародний арбітражний суд. Це звільнить від навантаження державну судову систему України, що сприятиме покращенню якості її роботи. Позитивним моментом у якості правового регулювання визнання і виконання рішень МКАС в Україні є те, що воно розвивається в напрямку уніфікації і гармонізації з основними комерційними партнерами України, що призводить до спрощення вирішення спорів між сторонами.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж»: Закон України від 24 лютого 1994. URL: <http://www.rada.gov.ua>.

2. Кравцов С. О. Проблемні питання визнання та виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу / С. О. Кравцов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6-1 (2). – С. 52-56. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1\(2\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1(2)_15).

3. Костюк Н., Волков А. Виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу на території України [Електронний ресурс] / Костюк Ніна, Волков Артем // Юридична газета онлайн. – 2018. – Режим доступу: <https://radako.com.ua/news/vikonannya-rishen-mizhnarodnogo-kommerciynogo-arbitrazhu-na-teritoriyi-ukrayini>

4. Судово-юридична газета. Блог: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/blog/127252-vikonannya-rishenn-inozemnikh-sudiv-ta-mizhnarodnikh-arbitrazhiv>

5. Цірат Г. Державні суди та міжнародний комерційний арбітраж: український досвід: [Електронний ресурс] / Геннадій Цірат // Юридична газета онлайн. – 2018. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/derzhavni-sudi-ta-mizhnarodniy-komerciyniy-arbitrazh-ukrayinskiy-dosvid.html>.

Костюковська О.В.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ КОНЦЕПЦІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сьогодні, зважаючи на унікальний характер Європейського Союзу, сформувався принципово різні та достатньо обґрунтовані позиції та підходи щодо визначення його правової природи. Дана проблематика обумовлена особливостями організації та функціонування інституційної системи, що має ознаки наднаціональності і проводить політику, спрямовану на ефективне вирішення завдань європейської інтеграції. Відтак, наразі серед найбільш поширених точок зору щодо правової природи Європейського Союзу висловлюють концепції федерації, конфедерації, міжнародної регіональної організації, об'єднання особливого характеру з автономним правопорядком. Так, кожна з них має раціональне зерно, однак і викликає дискусії серед науковців, що й слугує підставою стверджувати про актуальність питання.

Для обґрунтування свого підходу «федералісти», як правило, висувають основні наступні аргументи: наднаціональний характер інститутів європейських співтовариств; конституційна природа установчих договорів про європейські інтеграційні об'єднання; формування засад співробітництва федерального характеру між інститутами співтовариств та національними державами [1, с. 128].

Тим не менше, вищевказана концепція цілком не виправдовує тверджень про правову природу Європейського Союзу, оскільки останній має й окремі ознаки конфедерації. Так, до його складу входять суверенні держави, у громадян яких є власне національне громадянство,

а союзне громадянство є додатковим; держави мають право виходу зі складу Європейського Союзу; дія права Союзу поширюється лише на території держав-членів; країни здійснюють співробітництво у сфері зовнішньої політики та оборони, але кожна з них може виступати в міжнародних відносинах самостійно. У свою чергу, ця позиція також не вичерпує всіх ознак конфедерації, оскільки має й ряд інших (спільна грошова одиниця – євро, наявність інституту європейського громадянства, примат права Союзу над правом країн-членів та інші).

Відповідно до концепції, за якою Європейський Союз є міжнародною регіональною організацією, вважають, що основою його створення та функціонування є установчі договори, що укладались під впливом і у відповідності до норм права міжнародних договорів. Окрім цього, Союз має власні органи, мету та завдання, характерні для міжнародних утворень.

Що ж до наступної позиції про об'єднання особливого характеру з автономним правопорядком можна стверджувати, що це своєрідна концепція синтезу, оскільки враховує викладені вище положення і є свого роду найбільш прийнятною на сучасному етапі розвитку Євросоюзу. Прибічники наголошують на делегуванні частини повноважень країнами-членами, на пріоритетності норм права Союзу, їх пряму дію на внутрішні правопорядки держав.

Окрім таких «класичних» концепцій, у літературі викладено не менш цікаві погляди на правову природу Європейського Союзу. Для прикладу, французький економіст і політик, видатний європейський діяч, Президент Європейської Комісії (1985-1995) Жак Делор схилився до розуміння Євросоюзу у якості «федерації держав і народів», називаючи при цьому ЄС «непізнаним політичним об'єктом». Завідувач кафедри права ЄС Московської державної юридичної академії С. Ю. Кашкін розуміє ЄС як «наднаціональну організацію політичної влади, сповнену діалектичних суперечностей: вона формувалась спочатку з використанням інструментів міжнародного права, але розвивалась у федеративному, державоподібному напрямку. Правове регулювання діяльності цієї організації здійснюється цілком визнаною власною правовою системою, яка забезпечує їй юридичну інфраструктуру, достойну держави. Ця система прагне відповідним чином «налаштувати» і вмістити в себе на наднаціональному рівні й в оновленій якості правові норми і механізми міжнародного і внутрішньодержавного права, які інколи здаються полярними і еkleктичними, а також традиції різних

правових сімей і правових систем найбільш розвинутих країн світу» [1, с. 127].

Від часу свого заснування і дотепер ЄС є об'єднанням особливого характеру, правова природа якого має квазідержавний (квазіфедеративний) характер. Значною специфікою відрізняються і установчі акти ЄС, що проявляється в наявності у них рис як міжнародно-правових договорів (суб'єктний склад; способи розробки, укладання та введення їх у дію тощо), так і деяких ознак конституції (зокрема, основоположний характер, широта предмета правового регулювання; найвища юридична сила; пряма дія тих норм, які носять чіткий і безумовний характер; особливий порядок прийняття і внесення змін) [2, с. 270]. Цікаво, що Договір про функціонування ЄС визнається конституційною хартією цього об'єднання, незважаючи на те, що укладений він у формі міжнародного договору, що власне підтверджує і Суд ЄС.

Водночас слід визнати, що ЄС і нині залишається найбільш розвинутою інституційною формою регіональної інтеграції не тільки в Європі, а й у світі, оскільки такого рівня конституціоналізації правового порядку не досягнуто в жодному іншому інтеграційному об'єднанні [3, с. 31-34].

Дійсно, аналізуючи наявні концепції та погляди науковців на правову природу Європейського Союзу, можна прийти до висновку про специфічний характер такого утворення, тому з цих міркувань і слідує висновок про його відмінність від міждержавних організацій чи держав «у чистому вигляді». В контексті сучасного розвитку Європейського Союзу доктрина все ж схиляється до того, що ЄС поєднує в собі риси міжнародних міждержавних організацій та держави.

Список використаних джерел:

1. Попко В.В. Юридична природа Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 115 (частина II)*. 2013. С. 126–133.
2. Правові системи сучасності: навч. посібник для магістрів права / [Оніщенко Н.М., Пархоменко Н. М., Тарахонич Т.І., Стрельцова О.В., та ін.]. Київ, 2012. С. 254-295.
3. Стрельцова О.В. До питання про юридичну природу Європейського Союзу та його правової системи. *Юридичний журнал*. 2013. № 1 (127). С. 31-34.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Андрійченко О.Л.

студент,

*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського міжнародного університету*

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗУМІННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА

Для національних судів застосування Конвенції та практики Європейського суду набули особливої актуальності з набранням чинності Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [1], який у статті 17 передбачає обов'язок судів застосовувати при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Вважаємо за необхідне зосередити увагу на формально-логічному тлумаченні норми статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Перш за все, слід зауважити, що закон не містить дефініції «практика Суду». До того ж, виникає питання щодо співвідношення Конвенції та практики Суду (законодавець не відповідає на питання щодо можливості ототожнення положень Конвенції та практики Європейського суду або щодо їх розмежування). Загалом, прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є позитивним зрушенням у напрямі реального наближення правової системи України до розвинених правових систем Європи [2, с. 131]. До того ж, зважаючи на обраний Україною європейський вектор розвитку, надзвичайно важливою є якісна імплементація у національне законодавство та судову практику України положень, напрацьованих Європейським судом.

Звертає на себе увагу проблема недосконалої законодавчої техніки, адже закон фактично дублює положення Конституції України. Йдеться про визначення Конвенції джерелом права. Разом з тим, відповідно до ст. 9 Основного Закону, оскільки Конвенція є частиною національного

законодавства з моменту її ратифікації українським парламентом, вона є джерелом права. Також слід звернути увагу на те, що ст. 17 Закону містить норму, відповідно до якої Конвенція та практика Суду є джерелом права. Проте, відповідно до ч. 2 ст. 8 кодексу адміністративного судочинства України [3] суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини.

Такі незначні розбіжності є несуттєвими, але враховуючи правила законодавчої техніки, вони є недопустимими, адже додають неясності до законодавчого акта.

Рішенням Європейського суду притаманні усі ознаки правозастосовних актів: по-перше, рішення Суду приймаються компетентним (уповноваженим на це ст. 32 Конвенції) органом – Судом; по-друге, вони мають владний характер і забезпечуються міждержавним утворенням – Радою Європи, яка через спеціально уповноважений орган – Комітет Міністрів контролює їх виконання державою-відповідачем у справі та має право застосовувати санкції юридичного та політичного характеру за невиконання таких актів; по-третє, рішення Суду як акти правозастосування містять індивідуальне формально обов'язкове правило поведінки, яке полягає у визнанні наявності чи відсутності порушення Конвенції і, залежно від наслідків, призначення справедливої сатисфакції; по-четверте, дія рішень Суду розрахована на персоніфікованих суб'єктів – заявника та державу-відповідача в обов'язковому порядку. Хоча у порядку застосування заходів загального характеру держава може вживати заходів для уникнення аналогічних порушень у майбутньому щодо інших суб'єктів у факультативному порядку; по-п'яте, рішення Суду регулюють лише конкретні випадки суспільного життя, тому їх чинність вичерпується фактом застосування індивідуального припису. Тобто рішення Суду в конкретній справі не може бути застосоване до іншого, навіть аналогічного випадку, автоматично, без належного обґрунтування позиції Суду у новому рішенні, хоча Суд може посилатися і посилається на свої попередні рішення при ухваленні наступних рішень в аналогічних справах; по-шосте, рішення Суду мають пряму дію; по-сьоме, рішення Суду мають письмову юридичну форму вираження; по-восьме, рішення Суду є необхідною передумовою належної реалізації прав та свобод, передбачених Конвенцією.

Так, можна узагальнити, що рішення Європейського суду містять роз'яснення змісту норм Конвенції. Водночас щодо суті вони є актами тлумачення Конвенції, що не є обов'язковими для подальшого застосування, оскільки Суд при розгляді справ не пов'язаний своїми попередніми рішеннями.

На думку деяких науковців, застосування практики Суду як джерела права в Україні повинно зводитися до випадків відсутності, застарілості або явної несправедливості норм законів, що визначають права людини в Україні [4].

На нашу думку, необхідність застосування Конвенції та рішень Європейського суду при здійсненні правосуддя національними судами є очевидною за умови наявності в українському законодавстві прогалин у регулюванні прав людини та основоположних свобод, які визначені у Конвенції та протоколах до неї. Окрім цього, практика Європейського суду є необхідною для реалізації на практиці основних принципів Конвенції, оскільки чинному законодавству вони не відомі (наприклад, «справедливий баланс», «справедлива сатисфакція» тощо).

Можна зробити висновок, що рішення Європейського суду є особливою формою прецедента, що створюється наднаціональним органом, і є обов'язковою для власне наднаціонального органу та держав-учасниць Конвенції.

Список використаних джерел:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

2. Кононенко В. Рішення Європейського суду з прав людини як прецедент тлумачення Конвенції про захист прав людини та основних свобод // Право України: юридичний журнал / Міністерство юстиції України; Конституційний Суд України та ін. – Київ, 2008. – № 3. – С. 131.

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–37. – Ст. 446.

4. Анцупова Т. О. Проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини в правовій системі України (аналітичний огляд роботи міжнародної конференції) [Електронний ресурс] / Т. О. Анцупова. – Режим доступу: <http://1zzxMI5xm-qV4dsL5tzsGIZcA1c1wFMD0RMZLhi5tUjg>.

Кононюк Я.В.

студентка,

Київський університет права

Національної академії наук України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ПРИТУЛКУ

Європейська система притулку станом на сьогодні є глобальною регіональною системою надання допомоги особам, які в силу тих чи інших факторів (військово-політичних, соціально-економічних чи культурних) опинились в ситуації, коли країна проживання не здатна забезпечити їй належні гарантії захисту життя та здоров'я. Європейську систему притулку розуміють перш за все в інституційному аспекті – тобто як сукупність спеціально створених публічних органів, уповноважених на виконання функцій у контексті сприяння реалізації особи права на надання притулку та у функціональному розумінні – як сукупність процедурних стадій, проходження яких є необхідною умовою отримання притулку.

Дану проблематику в своїх працях досліджували такі вчені, як В. А. Астапенко, Д.І. Тураєва І. Авдєєва та А.І. Дмитрієва, Н.Ю. Гончарова, С.В. Крижанівський, О.М. Котляр. Також у своїх наукових дослідженнях це питання висвітлювали й іноземні вчені, зокрема С. Пірс, Е. Коллет, Е. Гілдіт, С. Кофрейд, М. Дучш.

Підвалини створення сучасної системи нормативно-правового регулювання Європейської системи притулку були закладені ще всередині ХХ століттям. Безпосередньою причиною цього кроку була, перш за все, реальна необхідність наднаціонального регулювання питання надання притулку у такому співтоваристві держав, як Європейський Союз [2, с. 113].

Наступним важливим етапом розвитку міжнародного притулку стало прийняття 28 липня 1951 року в Женеві на конференції ООН Конвенції про статус біженців, що набула чинності 22 квітня 1954 року [5; 6]. Конвенція допускає видворення біженців в інтересах державної безпеки, але в той же час унеможливорює їх подальше повернення до держави походження, якщо на її території дані особи побоюються переслідування. 31 січня 1967 року Конвенція була доповнена прийнятим у Нью-Йорку

Протоколом. Протокол зобов'язав держави-учасниці співпрацювати з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців [6].

У другій половині ХХ століття кількість біженців знову почала зростати; при цьому перед європейськими країнами постала проблема того, що біженці подавали численну кількість прохань про отримання притулку до одних держав (зазвичай, більш розвинених або територіально ближчих), у той час, як до інших – значно менше, що створювало значне навантаження та диспропорцію. Це свідчило про необхідність подальшого ефективного нормативно-правового регулювання системи надання притулку в межах Європи [1, с. 317].

Надалі, у ході формування нормативної бази регулювання Європейської системи притулку, у 1999 році було прийнято Амстердамський договір, який вперше відніс питання надання притулку та імміграції загалом до наднаціональної компетенції ЄС. Амстердамський договір не лише надав правову основу для створення Європейської системи притулку, а й окреслив подальші межі та правові орієнтири для трансформації. Однак, з об'єктивної точки зору даний договір не можна було вважати достатнім, оскільки у ньому проголошувались лише загальні конструкції та поняття, однак відсутніми були конкретні механізми функціонування Європейської системи притулку та цілі її існування [3, с. 54].

Далі було започатковано вторинний етап нормативно-правового регулювання законодавства у сфері Європейської системи притулку або, іншими словами, законодавство другого етапу, що врегулювало питання встановлення критеріїв і механізмів визначення держави-члена, відповідального за розгляд заяви про надання притулку, урегулювання необхідних умов надання такого притулку, створення бази даних для зберігання та порівняння даних відбитків пальців тощо [4].

Іншим ключовим нормативно-правовим актом у сфері регулювання Європейської системи притулку є Директива Європейського Союзу 2013/32/ЄС від 19 липня 2013 року, що регулює процедурні моменти надання притулку. Дана Директива запроваджує механізми, що застосовуються при обробці заяв для отримання статусу біженців чи осіб, які потребують додаткового захисту в рамках Системи. Метою даної Директиви є встановлення спільних для держав-членів процедур надання та позбавлення права користування міжнародним притулком та/або захистом [9].

Дублінський регламент (III). Даний регламент є нормативним інструментом ЄС третього покоління, що встановлює критерії та механізми визначення держави-члена, відповідальної за розгляд заявки на міжнародний захист. Область застосування цього Регламенту станом на сьогодні охоплює заявників для субсидіарного захисту та осіб, які мають право на субсидіарний захист.

Основною особливістю положень Дублінського регламенту є те, що він передбачає, що заява про отримання міжнародного захисту розглядається однією державою-членом. Визначення того, яка держава-член відповідає за розгляд заявки, повинна бути визначена у відповідності до положень Глави III, де встановлюються відповідні критерії та порядок їх застосування [10]. Наприклад, в 2011 році у справі «Суфі і Елмі проти Сполученого Королівства» Європейський суд з прав людини постановив, що насильство в м. Могадішо (Сомалі) досягло на той час досить високого рівня і серйозності для того, щоб представляти реальний ризик для життя будь-якої особи, яка перебуває в цьому місті. Оцінюючи рівень насильства, Суд розглянув наступні невичерпний критерії, такі, як, до прикладу, чи застосовували сторони конфлікту методи і тактику ведення військових дій, які підвищують ризик втрат серед цивільного населення, або ж вони безпосередньо переслідували цивільних осіб; чи мало місце використання таких методів і тактики сторонами конфлікту усюди; який характер носили бойові дії – локальний або поширений; нарешті, кількість цивільних осіб, убитих, поранених і переміщених в результаті бойових дій. За результатами розгляду, ситуація загального насильства в Могадішо була визнана досить серйозною для того, щоб Суд міг зробити висновок про те, що будь-яка особа походженням із цієї території, яка набула статусу біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, не може бути примусово повернена в країну походження. Інакше така особа піддається реальному ризику жорстокого поводження всупереч статті 3 Європейської конвенції з прав людини [7].

Отже, Європейська система притулку – це, перш за все, нормативно-правовий базис, за існування якого уможливорюється належне та злагоджене функціонування інституційних та функціональних аспектів. Станом на сьогодні такий базис утворюють як загальні міжнародні нормативні акти, такі, як Європейська конвенція з прав людини, Європейська конвенція про статус біженців та Протокол до неї, так і

спеціальні акти – Директиви Європейського союзу, які регулюють основоположні моменти Європейської системи притулку.

Список використаних джерел:

1. Peers, S., Guild, E., Acosta, D., Groenendijk, K., and Moreno Lax, V., EU Immigration and Asylum Law (Text and Commentary): Second Revised Edition. Vol. 2: EU Immigration Law, 2nd edn., Brill, 2012.

2. Чехович С.Б. Елементарний курс міграційного права України : конспект лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С.Б. Чехович. – К.: МАУП, 2004. – С. 213.

3. Чернявський А.Л. Інститут права притулку в сучасному міжнародному праві / А.Л. Чернявський // Альманах міжнародного права. – № 5. – С. 52-58.

4. Зінченко Н.Н. Право убежища как международно-правовой институт [Електронний ресурс] / Н.Н. Зинченко – Режим доступу: <http://www.justicemaker.ru/view-article.php-id=11&art=2578>

5. States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unhcr.org/protection/basic/3b73b0d63/states-parties1951-convention-its-1967-protocol.html>.

6. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_011.

7. Справа «Суфи и Элми против Соединенного Королевства» (Sufi and Elmi v. the United Kingdom), № 8319/07 и № 11449/07 від 28 червня 2011 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_asylum_RUS.pdf8. Council Directive 2013/33/EC laying down minimum standards for the reception of asylum seekers // Official Journal of the European Union. 2015. V. 46. L 31. P. 18-25.

9. Council Directive 2011/95/EC on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted // Official Journal of the European Union. 2015. V. 47. L 304. P. 12-23.

10. Дублінський Регламент (III). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571360/IPOL_STU\(2016\)571360_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571360/IPOL_STU(2016)571360_EN.pdf)

Хмарук А.М.

студентка,

Київський університет права

Національної академії наук України

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНІХ КОРДОНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ

Станом на сьогодні існує безліч чинників, які так чи інакше загрожують нормальному функціонуванню системи зовнішніх кордонів Європейського Союзу, тим самим ставлячи під загрозу внутрішню безпеку держав-членів та Європейського Союзу загалом. Одним із найбільш значних є кризові міграційні явища.

Так, сьогодні серед мігрантів, потоки яких спрямовані на територію Європейського Союзу, можна виділити дві основні групи. Першу з них складають економічні мігранти, які виїжджають у країни Європи винятково з економічних причин (зокрема, з метою пошуку роботи). Іншу групу складають мігранти, які з певних причин у країні проживання потребують захисту держави, до якої прибули. Якщо обидві групи мігрантів не мають належних дозволів (до прикладу, віз) та перетинають кордон неправомірно, а згодом не легалізують своє перебування у цій державі, вони стають нелегальними мігрантами. Такі нелегальні мігранти несуть загрозу перш за все для держав-членів союзу, до яких вони потрапляють, оскільки в одних випадках починають шукати шляхи незаконного отримання документів, а в іншому – здобувають засоби для прожиття злочинним способом (крадіжками, грабежами, жебрацтвом) [2].

Тому, вважається, що найбільш дієвим способом захисту кордонів Європейського Союзу в даному випадку є зменшення потоку нелегальних економічних мігрантів шляхом підвищення рівня життя у державах, звідки переміщуються ці особи, забезпечення передумов для їх економічного зростання цих країн та зниження їх показників бідності. Варто відзначити, що такими цілями зумовлено прийняття програм економічного розвитку ООН та Європейського Союзу. Що стосується заходів, що слід вживати безпосередньо на кордонах, це, перш за все, вдосконалена система прикордонного нагляду та контролю, пошуку та обміну інформацією про особу тощо.

Друга складова міграційного потоку пов'язується саме з біженцями, які переміщуються на територію Європейського Союзу внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою релігійної, політичної чи іншої дискримінації. Вважається, що саме ця група мігрантів є основною причиною міграційної кризи в Європейському Союзі [2].

Актуальні статистичні дані з приводу кількості даної категорії нелегальних мігрантів наводить Європейська комісія – вищий орган виконавчої влади Європейського Союзу. Так, із заявами про надання притулку до держав-членів Європейського Союзу у другому кварталі 2018 року звернулося 136 665 осіб, що на 4% більше ніж у першому кварталі цього року. Разом з тим, позитивні рішення держави-члени Європейського Союзу прийняли щодо 37% заяв. Саме з огляду на ці дані міграцію на теренах Європейського Союзу сьогодні характеризують саме як кризу, що досягла своїх крайніх негативних проявів [1].

При цьому такі міжнародні міграційні процеси здійснюють вплив на безпеку як на рівні самих мігрантів, так і на рівні місцевих спільнот, соціальних угруповань, суспільства в цілому, держав та Європейського Союзу загалом.

Разом з тим, потрібно зауважити, що міграційна криза Європейського Союзу не закінчилася вказаним періодом (2015-2016), а продовжує існувати і дотепер. Це, зокрема, підтверджується наведеними вище статистичними даними.

Таким чином, з метою більш детального виокремлення проблем захисту кордонів Європейського Союзу внаслідок міграційної кризи, зазначимо, що Європа, а відтак і безпека її зовнішніх кордонів, потерпає від неконтрольованих потоків біженців з Іраку, Сирії, Єгипту, Тунісу, Афганістану.

Безпека зовнішніх кордонів Європейського Союзу великою мірою залежить і від такого фактора, як міграція мусульманської молоді, радикальні представники якої часто зумовлюють різноманітні протести, що у свою чергу породжує анти-ісламські настрої в європейському суспільстві. Як результат зростання кількості мігрантів з країн Близького Сходу вбачається можливим суттєве зростання впливу ісламських політичних партій на політичне життя європейських країн.

Однією із негативних сторін міграції можна вважати і те, що досить часто мігранти, які переїжджають до країн Європейського Союзу, не бажають інтегруватися в європейську спільноту, слідувати ustalеним правилам і звичаям, в тому числі у сфері права, переймати цінності, що

панують на європейських просторах тощо. На противагу цьому, мігранти виступають за збереження своєї національної та релігійної ідентичності. Звичайно, вони мають право вчиняти дії, спрямовані на збереження особливостей своєї національності та культури, однак в тих межах, поки такі дії не «переходять» межу, завдаючи шкоду безпеці Європейського Союзу.

В контексті даного слід підкреслити необхідність комплексного врегулювання міграційної кризи у країнах Європейського Союзу, врахування всіх важливих суспільно-політичних, культурних та етнічних цінностей, оскільки неврегульованість цієї проблеми призводить до загострення міжетнічних та соціальних проблем. Також необхідно виходити з того, що інтеграція мігрантів повинна відбуватись поступово, приймаюча країна повинна допомагати мігрантам, біженцям у вивченні мови і культури, відкривати доступ до ринків праці, надавати можливість користуватися системами освіти і охорони здоров'я, захищати від дискримінації. З іншого боку, іммігранти повинні мати бажання інтегруватися у нове суспільство, поважати його традиції і культуру. Соціокультурні зміни, що породжуються імміграцією, етнічними і релігійними конфліктами, трансформаційними процесами, змушують суспільство шукати найприйнятніші варіанти національної співпраці [3, с. 44].

Список використаних джерел:

1. Eurostat: Asylum quarterly report. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report#Main_trends_in_the_numbers_of_asylum_applicants
2. Чуєнко В. «Європейська криза біженців» як найактуальніша проблема Європейського Союзу / В. Чуєнко. // Національний юридический журнал: теория и практика. – 2016. – № 46. – С. 212–216.
3. Юськів Б. М. Криза міграційної системи ЄС як виклик безпеці європейської регіональної системи міжнародних відносин / Б. М. Юськів. // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». – 2017. – № 15. – С. 1–15.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Білан О.П.

аспірант,

Науковий керівник: Бабаскін А.Ю.

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник,

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

Національної академії наук України

ЗАКОННІСТЬ ЗМІСТУ ЯК УМОВА ДІЙНОСТІ ПРАВОЧИНУ

Стаття 11 ЦК України закріплює перелік юридичних фактів з якими цивільне законодавство пов'язує виникнення цивільних прав та обов'язків. Зокрема, ч. 2. ст. 11 ЦК України встановлено, що однією з підстав виникнення цивільних прав та обов'язків є договори та інші правочини.

Відповідно до ч. 1 ст. 202 ЦК України правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. При цьому лише самого факту укладання правочину не достатньо для виникнення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, оскільки він повинен відповідати певним законодавчим вимогам. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину (умови його дійсності) закріплені в положеннях ст. 203 ЦК України. Зокрема, частина перша вказаної статті встановлює законність змісту правочину, тобто відповідність його змісту законодавчим вимогам, а саме.

Відповідно до ч. 1 ст. 203 ЦК України зміст правочину не може суперечити Цивільному кодексу України, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

Перше питання, яке виникає з аналізу ч. 1 ст. 203 ЦК України це, що розуміти під змістом правочину? Відповідь на нього міститься в положеннях ст. 628 ЦК України. Зокрема, частиною першої вказаної статті встановлено, що зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є

обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Тобто, змістом правочину є його умови, які сформовані стороною одностороннього правочину або сторонами двостороннього чи багатостороннього правочину.

По-друге, як вбачається з положень ст. 203 ЦК України зміст правочину (його умови) не повинні суперечити: (1) Цивільному кодексу України та іншим актам цивільного законодавства; (2) інтересам держави і суспільства; (3) моральним засадам суспільства. Перелічені критерії законності змісту правочину (його правомірності) потребують окремого дослідження.

Так, під *актами цивільного законодавства* необхідно розуміти ті, що перелічені в ст. 4 ЦК України. Зокрема, до останніх відносяться Конституція України, Цивільний кодекс України, інші закони України, які приймаються відповідно до Конституції України та Цивільного кодексу України, акти Президента України у випадках, встановлених Конституцією України та постанови Кабінету Міністрів України.

З огляду на вищезазначене, умови правочину не можуть суперечити вимогам актам цивільного законодавства, які перелічені в положеннях ст. 4 ЦК України. Разом з тим виникає питання, що робити, якщо зміст правочину суперечить нормативно-правовим актам публічного права?

Вищий господарський суд України, надаючи відповідь на поставлене питання, звернув увагу на те, що у судовій практиці часто виникають спори про визнання договорів недійсними з підстав їх суперечності актам законодавства, яке не є цивільним (антимонопольного, податкового тощо). В зв'язку з чим виникає питання щодо правомірності визнання судом недійсним правочинів у зазначених випадках на підставі норм ЦК України. Поняття правочину є цивільно-правовим поняттям. Тому і норми про недійсність тих чи інших правочинів є цивільно-правовими. Разом з тим закони часто містять норми, які відносяться до різних галузей права. Зокрема, закон публічно-правової направленості може містити окремі цивільно-правові норми. Тому, якщо такий закон містить норми, які встановлюють умови недійсності правочину, то такі норми підлягають застосуванню [1].

Отже, судова практика дотримується позиції, згідно з якою недійсність правочину за ч. 1 ст. 203 ЦК України встановлюється виключно цивільно-правовими нормами. Вважаємо таку позицію спірною, оскільки вона залишає поза межами дії ч. 1 ст. 203 ЦК України правочини, які порушують публічно-правові норми. Метою укладання

таких правочинів може бути вчинення адміністративного поступку або кримінального злочину. Зокрема, такими можуть бути правочини, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на надра (ст. 47 КЗпАП України) або які направлені на протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК України). В таких випадках адміністративне або кримінальне законодавство України накладає санкції за вчинення відповідної дії, але не надає оцінку самім правочинам. На нашу думку, останні можуть визнаватись недійсними в порядку ч. 1 ст. 203 ЦК України, адже важко уявити собі ситуацію, за якою умови правочину порушують публічно-правові норми і при цьому залишаються дійсними.

Іншим критерієм правомірності правочину у відповідності до ч. 1 ст. 203 ЦК України є вимога щодо відповідності його умов *інтересам держави і суспільства*.

В юридичній літературі неодноразово зверталась увага на те, що категорія «інтереси держави і суспільства» перенесена в чинний Цивільний кодекс України з положень ст. 49 ЦК УРСР 1963 року [2, с. 91]. Зокрема, ст. 49 ЦК УРСР встановлювала недійсність угоди, укладеної з метою, суперечної інтересам держави і суспільства. Дія вказаної норми розповсюджувалась на угоди, які порушували загальні принципи існуючого суспільного ладу. До них, зокрема, відносилися угоди, спрямовані на використання всупереч закону колективної, державної або приватної власності з корисливою метою, отримання громадянами нетрудових прибутків, використання майна, яке знаходиться в їх власності або користуванні, на шкоду інтересам суспільства, на незаконне відчуження землі або незаконне її використання, розпорядження або придбання всупереч встановленим правилам предметів, вилучених з обігу або обмежених в обігові [3].

В коментарях до ст. 49 ЦК УРСР зверталась увага на те, що такі угоди являють собою серйозні і небезпечні порушення чинного законодавства, носять антисоціальний характер і посягають на істотні державні і суспільні інтереси. Саме публічний характер інтересів, які порушуються такими угодами, дозволяє говорити про їх антисоціальність [4, с. 99].

З наведеного можна зробити висновок, що категорія «інтереси держави і суспільства» закріплена в положеннях цивільного кодексу України з метою захисту публічних інтересів. У вказаному контексті виникає питання щодо «співіснування» вказаної категорії із закріпленою

в положеннях ст. 228 ЦК України категорією «публічний порядок», яка також спрямована на захист публічних інтересів.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 228 ЦК України правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним.

Необхідно звернути увагу не те, що визначення правочинів, які порушують публічний порядок (ч. 1 ст. 228 ЦК України) та угод, які суперечать інтересам держави і суспільства (ст. 49 ЦК України) є багато в чому ідентичними. У зв'язку з чим можна дійти висновку про те, що правочин, який порушує інтереси держави і суспільства в розумінні ч. 1 ст. 203 ЦК України, є одночасно таким, що порушує «публічний порядок» відповідно до ч. 1 ст. 228 ЦК України. Слід зазначити, що такої ж позиції дотримується судова практика, зокрема, Вищий адміністративний суд України в своїй ухвалі зазначив, що у відповідності до ст. 228 ЦК України угода, що вчинена з метою, завідомо суперечною інтересам держави і суспільства, одночасно є такою, яка порушує публічний порядок і як наслідок – нікчемною [5].

Ще однією вимогою додержання якої згідно з ч. 1 ст. 203 ЦК України необхідне для чинності правочину є відповідність його змісту *моральним засадам суспільства*.

Станом на сьогодні, положення цивільного кодексу України не дають відповіді на питання, що розуміти під категорією «моральні засади суспільства». В коментарях до цивільного кодексу України висловлюється позиція про те, що положення про обов'язковість відповідності змісту правочину моральним засадам не можна вважати вдалим, оскільки воно буде отримувати постійно різне тлумачення як в науці, так і в судовій практиці. В даному випадку категорія моральних засад не містить достатніх для однозначного розуміння ознак [6, с. 157].

В той же час у сучасній юридичній літературі можна зустріти дві основні позиції щодо тлумачення моральних засад суспільства, а саме.

З однієї сторони під моральними засадами суспільства пропонується розуміти ті норми моралі, які закріплені в цивільно-правових приписах. Така позиція обґрунтовується відсутністю у цивільному законодавстві визначення терміну «моральні засади суспільства», що зумовлює необхідність уникати розширеного тлумачення цього поняття, адже це

може призвести до довільного визнання недійсним правочину, у якому поведінка його учасників не містить ознак істотної суспільної небезпеки.

З іншої під вищезазначеною категорією пропонується розуміти неохоплені цивільно-правовим приписами норми моралі. Така позиція обґрунтовується буквальним тлумаченням ч. 1 ст. 203 ЦК України, з якої вбачається, що її положення чітко розділяють і не змішують в одне ціле акти цивільного законодавства та категорію «моральні засади суспільства». З огляду на вказаний розподіл зазначені категорії є абсолютно різними за змістом і не можуть бути чимось одним і тим же. Відповідно, протиправна дія, яка порушує законодавчі норми не може одночасно порушувати моральні засади суспільства.

На нашу думку обидві вищезазначені позиції мають право на існування. Ми вважаємо, що в даному випадку треба виходити з того, що деякі морально-етичні норми з часом трансформуються у цивільно-правові. Така трансформація відбувається шляхом їх нормативного закріплення в цивільному законодавстві у формі як окремих цивільно-правових положень, так і цивільно-правових принципів. Зокрема, до перших можна віднести положення Закону України «Про захист суспільної моралі», до других, такі цивільно-правові принципи як справедливість, добросовісність та розумність (ч. 6 ст. 3 ЦК України), що мають морально-етичне підґрунтя. Крім того, ми дотримуємось позиції, згідно з якою існують ще й інші, не охоплені цивільним законодавством, але існуючі у суспільстві морально-етичні правила поведінки. Останні неможливо чітко ідентифікувати у правовому полі та закріпити в цивільному законодавстві у формі положень або принципів. Ознаки таких моральних засад суспільства можуть бути встановлені судом під час розгляду конкретної судової справи в межах окремого правопорушення з урахуванням всіх фактичних обставин справи та характеру вчиненого сторонами правопорушення і його наслідків. Така ситуація можлива за умови наявності явної несправедливості та відсутності закріплених у цивільному законодавстві положень для її виправлення. Враховуючи процесуальну заборону відмовляти у розгляді судової справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини (ч. 10, ст. 10 ЦПК України), у суду не залишається іншого виходу, ніж звертатись до незакріплених у праві норм моралі. Зокрема, відповідно до ч. 9 ст. 10 ЦПК України у випадку, коли спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія

закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права).

З огляду на вищезазначене, під моральними засадами суспільства в контексті ст. 203 ЦК України необхідно розуміти: (1) закріплені в цивільному законодавстві норми моралі у формі цивільно-правових положень; (2) закріплені в цивільному законодавстві норми моралі у формі цивільно-правових принципів; (3) існуючи в суспільстві, але ще не закріплені у цивільному законодавстві норми моралі.

Підсумовуючи слід зазначити, що ч. 1 ст. 203 ЦК України потребує редакційних змін. Так, по-перше, зміст правочину не повинен суперечити не тільки актам цивільного законодавства, а й чинним публічно-правовим законодавчим положенням. По-друге, категорію «інтереси держави і суспільства» необхідно замінити на «публічний порядок», оскільки вказані категорії є тотожними. По-третє, під категорією «моральні засади суспільства» необхідно розуміти як закріплені, так і незакріплені у цивільному законодавстві норми моралі.

Список використаних джерел:

1. Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 № 01-8/211. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08
2. Альманах цивилістики: Сборник статей. Вып. 4 / Под ред. Р. А. Майданика. – К.: Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 430 с.
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про визнання угод недійсними» від 28.04.1978. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-78>
4. Цивільний кодекс України (науково-практичний коментар). – Х.: ООО «Одіссей», 2000. – 800 с.
5. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 25.11.2010 № К-6248/07. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/13330755>
6. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К. : Істина. – 928 с.

Слободяник І.О.

студент,

Науковий керівник: Мазур В.В.

кандидат юридичних наук, старший викладач,

Навчально-науковий інститут № 1

Національної академії внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Стать є однією з найважливіших характеристик, що індивідуалізує особу та визначає її правовий статус в певному суспільстві. Донедавна вважалося, що стать визначається при народженні, а законодавчою позицією держав було заперечення можливості зміни в правовому статусі особи у зв'язку з корекцією статевої належності. Однак, проблеми, обумовлені зміною біологічної статі, є актуальними також і в Україні. Процес пізнання глибин цього унікального феномену є актуальним як в теорії, так і на практиці. Тому в умовах розбудови в Україні демократичної, соціальної, правової держави особливої актуальності набуває дослідження питань, пов'язаних з правом на ім'я (його зміну) особи, що змінила стать, особливо з врахуванням зарубіжного досвіду [1, с. 135].

Взагалі, термін «трансгендер» об'єднує різні явища й ідентичності. Транссексуалами називають людей, чия гендерна ідентичність відрізняється від їх біологічної статі та які, як правило, змінюють або хочуть змінити своє тіло за допомогою гормонотерапії, операцій або інших засобів, щоб наблизити вигляд і функції свого тіла до тих, які притаманні іншій статі. Цей процес зміни тіла за допомогою медичних втручань часто називають зміною статі або гендеру, або транзішеном, або «переходом» суть якого укладена в полярній розбіжності і грубій альтернативній розбіжності біологічної і громадянської статі з тією, що формується статтю психічною.

Стать – це визначення особи при народженні як чоловіка або жінки згідно з їх анатомічними (первинними і вторинними статевими ознаками) та/ або їх біологією (гормонами). Гендер стосується традиційних або стереотипних ролей, поведінки, занять та атрибутів, які в певному суспільстві вважаються притаманними чоловікам і жінкам. Як

правило, внаслідок зміни статі виникають правові наслідки, які можуть зачіпати права та інтереси інших членів сім'ї: другого з подружжя, дітей та інших близьких родичів. На даний момент чинним сімейним законодавством України питання забезпечення прав і законних інтересів досліджуваних осіб належним чином не врегульовані.

Відповідно до ст. 26 СК України відсутня умова щодо зміни вказівки про стать у документах трансгендерної особи, тим паче вона не зазначена як обов'язкова. Внесення змін до актового запису про народження у зв'язку зі зміною статі за бажанням може здійснюватися на підставі медичного свідоцтва про зміну (корекцію) статевої належності, яке видається Комісією після проведення хірургічної корекції. Трансгендерна особа може звернутися до суду із заявою, в якій викладено прохання встановити факт зміни (корекції) статевої належності. Встановлення зазначеного факту необхідно такій особі для внесення змін до актового запису про народження в частинах «стать» і «по батькові». Прикладом встановлення такого факту є справа № 520/5166/13-ц [5]. При зміні статі особою, заява про внесення змін до актового запису про народження у зв'язку зі зміною статі (гермафродитів і транссексуалів) також може бути подана до відділу державної реєстрації актів цивільного стану за місцезнаходженням Комісії з питань зміни (корекції) статевої належності, що видала медичне свідоцтво про зміну (корекцію) статевої належності (п. 2.1 «Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання»). Отже, українське законодавство певною мірою відповідає рекомендаціям міжнародних організацій про встановлення норм, які дозволяють визнавати зміну статі особи з юридичної точки зору і приводити у відповідність документи цієї особи [2, с. 34].

Варто зазначити, що дане право прямо не передбачене законодавством України, проте перелік особистих немайнових прав, які встановлені Конституцією, Цивільним кодексом (далі – ЦК) України та іншим законодавством, не є вичерпним (ч. 3 ст. 270 ЦК України). Дослідження права на гендерну ідентичність також не можна назвати даниною науковій традиції, попри те що питання, пов'язані, зокрема, зі зміною статі людини, дійсно належать до проблемних у юриспруденції. У той час як зарубіжна юридична думка приділяє величезну увагу питанням так званої біоетики, проблемам співвідношення права, моралі та медицини, обґрунтовує право на сексуальну ідентичність, вітчизняні та сучасні вчені роблять у цьому напрямку лише перші кроки [3, с. 275].

З цього приводу важливим є звернення до зарубіжного досвіду.

Особливістю правової категорії «гендерна ідентичність» в міжнародному праві в тому, що зазвичай воно не згадується в антидискримінаційних міжнародних договорах з прав людини, ці договори застосовуються до всіх людей, завдяки тому, що положення про дискримінацію в них не носять вичерпний характер.

Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав, який відповідає за Пакт про громадянські та політичні права заявив, що «гендерна ідентичність визнається поряд із забороненими ознаками дискримінації; наприклад, особи, які є трансгендерами, транссексуалами або інтерсексуалами часто стикаються з серйозними порушеннями прав людини.

Одним із пріоритетних напрямків в політиці і діяльності ЄС є боротьба з дискримінацією за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Про це йдеться і в Лісабонському договорі (01.12.2009), який замінює Конституцію ЄС, і в спеціально з цього приводу прийнятих однойменних Резолюції Ради Європи № 1728 (2010) та Рекомендації № 1915 (2010) «Дискримінація за принципом сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності». Проте однозначного правового регулювання процедур щодо власне зміни статі (гендеру) на теренах ЄС не має. Установчими договорами до спільної компетенції ЄС шлюбно-сімейні правові відносини не були віднесені. Амстердамський договір Євросоюзу 1997 року всього лиш закріпив рух “Gender Mainstreaming” в якості офіційної стратегії, яка в документах ООН визначена як «основна глобальна стратегія сприяння гендерній рівності», обов’язкова для всіх держав – членів ООН. Тому базовим документом, який, свого роду, є спільним для виконання у всіх країнах-членах ЄС є Європейська конвенція з захисту прав людини та основоположних свобод 1950 року, яка у статті 14 зазначає, що користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

Першою країною в ЄС, яка дозволила трансгендерам змінювати у офіційних документах стать без проведення операції, десять років тому стала Німеччина. Поряд з цим з 1 листопада 2013 року в цій країні набули чинності зміни до сімейного законодавства, згідно яких за

рішенням батьків в свідоцтві про народження дитини може не вказуватись її стать. У національному законодавстві Швеції, транссексуалізм зовсім відсутній у переліку психіатричних захворювань. Проблема статевої ідентичності в цій країні зміщується в психологічно-соціальний аспект та вирішується на рівні сімейного лікаря, а також фахівця-сексопатолога.

За чинним законодавством Іспанії, зокрема, “Ley de Identidad de Género” (Закон про статевоу ідентичність), транссексуали мають можливість змінити ім’я в паспорті навіть до операції зі зміни статі. В даному випадку необхідно надати довідку від лікаря, яка підтверджує, що фізіологічна стать людини не збігається з його істинною гендерною ідентифікацією.

Європейській практиці також відомі окремі випадки обмеження права осіб, що змінили стать, у сфері правовідносин соціального забезпечення. Проте в підсумку суди виправляли дані приклади дискримінації. Так у Великій Британії не передбачено право на зміну статі в свідоцтві про народження.

Проаналізувавши зарубіжний досвід, можна виокремити певні особливості міжнародно-правових стандартів з питань гендерної ідентичності (насамперед стосовно трансгендерів): 1) такі особи мають право на зміну статі та імені в офіційних документах як після проведеної щодо них хірургічної корекції статі, так і без хірургічного втручання (на основі психологічної експертизи); 2) ці особи не повинні бути обмеженими у праві на вступ у шлюб ні до, ні після зміни статі (заборона дискримінації у сімейних правовідносинах); 3) не допускається їх дискримінація у соціальній сфері. Водночас слід відзначити, що досліджувані питання є досить дискусійними як у науковій площині, так і у життєдіяльності суспільства. Саме це спонукає до подальшого ґрунтовного аналізу, вивчення досвіду різних країн, міжнародних організацій.

Щодо українського законодавства, то на даний час чинним законодавством України питання забезпечення прав і законних інтересів досліджуваних осіб належним чином не врегульовані, що, в свою чергу, потребує подальшої аналітичної розробки з метою вирішення цього питання на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Посикалюк О.О. Право на транскрибований запис імені: аналіз норм законодавства та правозастосовної практики / О.О. Посикалюк // Університетські наукові записки. – 2013. – № 4. – С. 134-142.

2. Розгон О.В. Порушення сімейних прав трансгендерної особи у контексті доктрини прав людини // Наукове друковане іноземне видання “Eurasian Academic Research Journal”. – 2016. – № 5 (05). – С. 33-47.

3. Шалиганова А.С. Щодо правової природи та змісту права на гендерну ідентичність / А.С. Шалиганова // Право і Безпека. – 2011. – № 3. – С. 274-279.

4. Бреус С.М. Міжнародно-правові стандарти і зарубіжний досвід у сфері гендерної ідентичності / С.М. Бреус // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 3. – С. 83-87.

5. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31612249>

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Вітохіна І.В.

студентка,

Науковий керівник: Мічурін Є.О.

*доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ДИЗАЙНУ ОДЯГУ

Легка промисловість, більша частина виробів якої є об'єктами права інтелектуальної власності у сфері дизайну одягу – один з найважливіших секторів економіки більшості країн, який одночасно зазнає великої кількості порушень у сфері права інтелектуальної власності. За такої ситуації логічним є питання про способи охорони таких об'єктів.

Питанням щодо охорони об'єктів права інтелектуальної власності у сфері дизайну одягу присвячені роботи таких науковців, як Ф. Барбур, К. А. Харчак, С. Л. Хезерінгтон, М. Бревер та інші. В цей же час з вітчизняних прізвищ можна згадати лише В. О. Токареву, яка опублікувала декілька статей щодо права інтелектуальної власності в індустрії моди.

Беручи до уваги позицію Всесвітньої організації інтелектуальної власності, об'єкти права інтелектуальної власності у сфері дизайну одягу можна віднести одразу до категорій авторського права та промислової власності [9].

Серед існуючих інструментів охорони об'єктів, що є предметом розгляду, за ефективністю, виділяють наступні: товарний знак, патент, авторське право та подекуди право на комерційну таємницю [4].

Реєстрація товарного знаку вважається найбільш розповсюдженим способом охорони об'єктів сфери дизайну одягу. Згідно ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», знаком є позначення, за якими товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб, а за ст. 2 цього Закону об'єктом знака можуть бути слова, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори і їх

комбінації та власні імена [2]. Однією з головних вимог до товарного знаку є його чіткість, виразність. Цікавим є судова практика щодо використання власних імен. Так існує низка судових рішень згідно яких, у разі звільнення дизайнера з компанії, йому заборонено використовувати своє ім'я при подальшій практичній діяльності, якщо його ім'я є товарним знаком, власником якого є ця компанія. Відомими прецедентами з приводу заборони використання свого імені є справи нащадків Гуччіо Гуччі, засновника компанії Gucci та справа Пола Френка, дизайнера бренду Paul Frank [7].

Також поряд з цим видом охорони об'єктів інтелектуальної власності відносять практику США, де існує можливість захисту товарної упаковки (trade dress), яка представляє собою сукупність виразних характеристик, що викликають асоціацію у споживача між товаром і його виробником. Дійсно яскравим прикладом такої охорони є червона підошва взуття Christian Louboutin, яка була зареєстрована як торгова марка, та після невдалого позову до Yves Saint Laurent втратила свою монополію, обмежившись червоною підошвою, яка лише контрастує з основним кольором взуття [6, с. 15].

Основна критика такого способу охорони полягає в тому, що товарний знак охороняє саме позначення від можливого його копіювання, але не охороняє сам дизайн виробу [5, с. 171].

Ще одним способом охорони об'єктів права інтелектуальної власності у сфері дизайну одягу є патентування, тобто отримання патенту на промисловий зразок. Згідно ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», об'єктом промислового зразка є форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб [3]. Згідно національного законодавства об'єкт є патентоздатним якщо є новим і був публічно продемонстрованим не раніше шести місяців до моменту заяви на отримання патенту. Та через постійну зміну і циклічність сфери дизайну одягу, патент видається не надто вигідним способом охорони, адже за час очікування патенту може зникнути актуальність виробу на відповідному ринку збуту.

Наступним інструментом охорони об'єктів сфери дизайну одягу є авторське право. Коло об'єктів, яке зазначене у ст. 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права», а саме твори графіки, дизайну декоративно-ужиткового мистецтва та інші твори образотворчого

мистецтва, дає підставу зробити висновок, що дизайнери та виробники одягу можуть розраховувати на охорону об'єктів авторським правом [1].

У судовій практиці США є прецедент – справа «По проти “Missing Persons” – коли по відношенню до одягу (купального костюму) було вжито словосполучення «м'яка скульптура» [8, с. 92]. Пов'язано це було з особливістю законодавства штатів, які розглядають одяг як утилітарну річ, а однією з ознак якою повинен характеризуватися об'єкт для охорони авторським правом повинно бути його естетичне призначення.

Актуальність даного виду охорони полягає у необов'язковій реєстрації того чи іншого об'єкту та тривалість самої охорони, яка за українським законодавством триває протягом життя автора та 70 років після його смерті.

Останнім з зазначених видів охорони об'єктів права власності у сфері дизайну одягу є право на комерційну таємницю. Даний спосіб охорони не є поширеним, але загально відома практика іспанської компанії Zaga, яка завдяки такій охороні технології виробництва одягу скоротила цикл виробництва до 30 днів.

На відміну від американського та більш розвиненого законодавства Європейського Союзу, який окремо охороняє дизайн (Директива ЄС 98/71), українське законодавство права інтелектуальної власності не є достатньо сформованим аби дизайнери сфери одягу мали чітке уявлення про правове регулювання їх практичної діяльності. Проте підсумовуючи, треба зазначити, що така багатозаровість можливої охорони об'єктів права інтелектуальної власності у сфері дизайну одягу лише сприяє запобіганню порушень.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 12 груд. 1994. № 3792-ХІІ *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1994, № 13, ст. 64 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#n324>

2. Про охорону права на знаки для товарів і послуг: Закон України від 23 груд. 1993. № 3689-ХІІ *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1994 № 7, ст. 36 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>

3. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 23 груд 1993. № 3688-ХІІ *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1994 № 7, ст. 34 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>

4. Бузько Р. Интеллектуальная собственность на страже границ индустрии моды. URL: <http://fashion-law.ru/post/ip-in-fashion-industry>

5. Токарева В. О. Захист інтелектуальної власності в індустрії моди (порівняльний аспект). Науковий журнал «Молодий вчений». № 2 (42), лютий, 2017. С. 170-174. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/2/42.pdf>

6. BREWER, Mark (2017). Fashion Law: More than Wigs, Gowns, and Intellectual Property. San Diego Law Review, 54 (4), 739-784. URL: <http://shura.shu.ac.uk/23132/1/Brewer%20Pages%20FINAL%202%20%28Revised%29.pdf>

7. FashionBrandsareOftenMisunderstoodinTheirFightAgainstSimilarly-NamedBrands. March 14, 2017 / TFL. URL: <http://www.thefashionlaw.com/home/fashion-brands-are-suing-similarly-named-brands-not-making-many-friends>

8. Harchuck, Kimberly A. (2010) “Fashion Design Protection: The Eternal Plight of the “Soft Sculpture”,“ Akron Intellectual Property Journal: Vol. 4: Iss. 1, Article 3. URL: <https://ideaexchange.uakron.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com.ua/&httpsredir=1&article=1034&context=akronintellectualproperty>

9. WIPO Standarts | Publication year: 2017. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4191>

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Перерва А.О.

студент;

Щербина Є.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ПОРЯДОК ВСТУПУ ДО ШЛЮБУ. ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ШЛЮБУ

Сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Сім'я – це головний інститут суспільства. У свою чергу інститут сім'ї включає безліч більш приватних інститутів, одним і з яких і є інститут шлюбу. В свою чергу, шлюб – це інститут, який регулює відносини між чоловіком та жінкою. Саме шлюб в людському суспільстві вважається єдино прийнятною, соціально схваленою та закріпленою законом формою. Тому більшість населення с настанням відповідного віку вступають до шлюбу, але необхідною або, як ще її називають, конститутивною ознакою шлюбу є його реєстрація державним органом реєстрації актів цивільного стану. Без такої реєстрації шлюбу як правової категорії немає.

Юридичне оформлення шлюбу відбувається шляхом його державної реєстрації, яка має, як уже вказувалося, конститутивне значення, бо тільки шлюб, зареєстрований у встановленому порядку, породжує правові наслідки. Державна реєстрація – це обов'язковий елемент шлюбу, який встановлений для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства, відповідно до ч. 1 ст. 27 Сімейного кодексу України.

Держава зацікавлена у зміцненні та стабільності шлюбу, вона встановлює контроль за укладенням шлюбу і визнає дійсним лише шлюб, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану, за винятком випадків укладення шлюбів за релігійними обрядами до утворення або відновлення державних органів реєстрації актів

цивільного стану. І саме з моменту реєстрації шлюбу виникають права й обов'язки чоловіка і жінки як подружжя.

Державна реєстрація шлюбу має не лише конститутивне значення, але й доказове (тому що актові записи, здійснені в органах державної реєстрації актів цивільного стану є безспірним доказом факту засвідчених ними обставин), та не підлягає доказуванню.

Але все ж таки, як саме повинно відбуватися укладання шлюбу?

Існує певний порядок вступу до шлюбу і його можна поділити на такі етапи:

1) Звернення до державного органу реєстрації актів цивільного стану жінки та чоловіка, що бажають укласти шлюб.

Сімейний кодекс України передбачає можливість подання відповідної заяви як особисто, так і через представників. Заява у разі подання її представниками осіб, що бажають зареєструвати шлюб, засвідчується нотаріально, а також до органів реєстрації актів цивільного стану подається нотаріально посвідчена довіреність, що засвідчує право представників на подання такої заяви. Причиною подання заяви через представників може бути: неможливість жінки або (та) чоловіка подати заяву особисто через поважні причини (Сімейний кодекс надає перелік даних причин). Заява про реєстрацію шлюбу є чинною протягом 3 місяців від дати її подання.

2) Ознайомлення осіб, які бажають зареєструвати шлюб, з їхніми правами та обов'язками.

На органи реєстрації актів цивільного стану покладено обов'язок щодо ознайомлення осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, з їхніми правами та обов'язками як майбутнього подружжя і батьків та попередження про відповідальність за приховання перешкод до реєстрації шлюбу. До цього етапу реєстрації шлюбу також можна віднести етап взаємного ознайомлення осіб, що подали заяву про реєстрацію шлюбу, зі станом здоров'я одне одного, що передбачено ст. 30 Сімейного кодексу України.

3) Прийняття державними органами реєстрації актів цивільного стану заяви за наявності всіх необхідних документів.

При поданні заяви особи, які бажають зареєструвати шлюб, зобов'язані подати паспорти чи інші паспортні документи, а також документи про припинення попередніх шлюбів (якщо вони були). У разі подання заяви про реєстрацію шлюбу особами, що не досягай шлюбного віку, вони зобов'язані подати свідоцтво про народження, а також довідку

з місця проживання (п. 4.2 Правил реєстрації актів громадянського стану).

4) Реєстрація шлюбу.

Для розгляду порядку реєстрації шлюбу важливе юридичне значення має дослідження питань часу та місця реєстрації шлюбу. Щодо часу реєстрації шлюбу, то відповідно до ст. 32 Сімейного кодексу України реєстрація шлюбу здійснюється після спливу одного місяця від дня подання заяви про реєстрацію шлюбу. До спливу цього строку реєстрація шлюбу може бути здійснена за наявності поважних причин та з дозволу керівника державного органу реєстрації актів цивільного стану.

Місцем реєстрації шлюбу є приміщення органу державної реєстрації актів цивільного стану реєстрації актів цивільного стану. Сімейний кодекс України встановлює можливість реєстрації шлюбу в інших місцях за заявою наречених, відповідно до ст. 33 Сімейного кодексу України.

Закон дозволяє нареченим або обрати прізвище одного з них як спільне прізвище подружжя, або надалі іменуватися дошлюбними прізвищами; приєднати до свого дошлюбного прізвища прізвище нареченого, нареченої. Причому, якщо обидва з наречених бажають мати подвійне прізвище, за їхньою згодою визначається, з якого прізвища воно буде починатися. Складення більше двох прізвищ не допускається, якщо інше це випливає із звичаю національної меншини, до якої належать наречений і (або) наречена.

З моментом реєстрації шлюбу сімейне законодавство пов'язує момент виникнення прав та обов'язків подружжя. При цьому Сімейний кодекс України встановлює принцип неможливості надання одному з подружжя пільг чи переваг, обмеження прав та свобод, гарантованих Конституцією і законами України, внаслідок реєстрації шлюбу. Державна реєстрація шлюбу посвідчується Свідоцтвом про шлюб, зразок якого затверджує Кабінет Міністрів України.

Отже, правове регулювання сімейних відносин є основним завданням Сімейного кодексу України, який і визначає порядок вступу до шлюбу та його державну реєстрацію. Я вважаю, що шлюб – це сімейний союз, де слово «сімейний» засвідчує, що шлюб створює сім'ю, а не спрямований на її створення.

Сімейний кодекс України встановлює для укладення шлюбу певні умови, яких особи повинні дотримуватися. Як на мене, то основною умовою відповідно до положень Кодексу вступу в шлюб є взаємна вільна згода жінки та чоловіка на укладення шлюбу, тобто шлюб має бути

добровільним. Тому тільки шлюб, з лише йому притаманними ознаками, неодмінно залишиться основною правовою формою організації сімейного життя жінки і чоловіка й надалі виконуватиме важливі соціальні функції.

Список використаних джерел:

1. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III – Редакція від 28.08.2018, підстава – 2475-VIII.
2. Сімейне право України: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів // Дякович М.М. – 2-ге видання перероб. і допов. – К.: Правова єдність, 2012. – 552 с.
3. Сімейне право України: підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 320 с.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Нечитайленко В.А.

*кандидат юридичних наук, викладач вищої категорії,
Харківський державний автомобільно-дорожній коледж*

Шептовицька А.А.

*студентка,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Прийняття 16 січня 2003 року Господарського кодексу України (надалі – ГК України) [1], знаменував новий етап правового регулювання господарських відносин. Закони «Про підприємництво» та «Про підприємства в Україні», які діяли на той час і були основою господарського законодавства, вже не відповідали вимогам часу і не могли сприяти ефективному здійсненню господарської діяльності, яка є важливою запорукою розвитку економіки, а отже, і підвищення добробуту населення нашої країни. Чинне на сьогодні законодавство встановлює чіткі правові основи господарювання і має на меті розвиток підприємництва та його соціальну спрямованість, утвердження суспільного господарського порядку в економічній системі України. Суб'єкти ж господарювання мають діяти у межах цього порядку, неухильно додержуючись вимог законодавства. Однією з гарантій цього є встановлення юридичної відповідальності за правопорушення у сфері господарювання – господарсько-правової, цивільно-правової, фінансово-правової, адміністративної, кримінальної.

Перш за все слід відзначити, що на відмінність від інших видів юридичної відповідальності, які знаходять прояв у застосуванні, наприклад, кримінально-правових та адміністративно-правових санкцій карального характеру, господарсько-правова відповідальність реалізується у декількох самостійних формах – відшкодуванні збитків, застосуванні штрафних, оперативного-господарських та адміністративно-господарських санкцій.

Сутність цього виду юридичної відповідальності визначено як в навчальній літературі [3; 8], так і в наукових працях, присвячених окремим проблемам її правового регулювання та застосування в певних сферах господарської діяльності [2; 4; 5; 6; 7].

Під господарсько-правовою відповідальністю науковці розуміють настання несприятливих майнових чи адміністративно-управлінських наслідків для суб'єкта господарювання у випадку невиконання чи неналежного виконання ним вимог господарського договору або господарського законодавства. Вона знаходить свій прояв у застосуванні майново-організаційних за змістом і юридичних за формою заходів впливу на економічні інтереси учасників господарських правовідносин у разі вчинення ними господарського правопорушення. Утім, в літературі недостатньо повно розкриті функції та ознаки господарсько-правової відповідальності як специфічного виду юридичної відповідальності.

Так, саме виконуваними функціями вона суттєво відрізняється від інших видів юридичної відповідальності. Якщо функціями тих же кримінальної та адміністративної відповідальності є покарання правопорушників, попередження вчинення ними та іншими особами правопорушень та їх виховання в дусі додержання законів, то господарсько-правова відповідальність виконує притаманні їй специфічні функції, тобто напрямки її дії, той господарський результат, що настає внаслідок застосування відповідних заходів впливу. До таких функцій можна віднести, зокрема: *компенсаційно-відновлювальну*, яка є, на нашу думку, найбільш важливою, і сутність її полягає у відновленні порушеного правопорядку й усуненні наслідків неправомірної поведінки суб'єкта господарювання; *сигналізаційну*, що знаходить свій прояв у застосуванні до суб'єкта господарювання господарсько-правової відповідальності, і це є сигналом для нього про необхідність поліпшення своєї роботи з метою уникнення в майбутньому втрат від застосування такої відповідальності, а для контрагентів такого господарюючого суб'єкта – сигналом про необхідність зважити на доцільність продовження з ним договірної зв'язку або розірвання існуючого; *інформаційну*, яка надає можливість учасникам господарських відносин дізнатися про негаразди в діяльності суб'єктів господарювання, а саме застосування до них заходів господарсько-правової відповідальності судом, іншими уповноваженим на те органами, контрагентами, а відтак, виключити їх з кола майбутніх партнерів по господарській діяльності.

Слід зазначити, що ці функції є загальними для усіх форм господарської відповідальності – відшкодування збитків, штрафних санкцій, оперативно-господарських санкцій, адміністративно-господарських санкцій.

Крім виконуваних функцій, господарсько-правова відповідальність характеризується і специфічними, притаманними тільки їй ознаками. Ця специфічність знаходить свій прояв, зокрема, у тому, що: сфера її застосування – господарські правовідносини (господарсько-майнові та/або господарсько-організаційні); юридичною її підставою є акти господарського законодавства (ГК України, Закон «Про захист економічної конкуренції» [9], інші законодавчі акти) та господарські договори, а фактичною – господарське правопорушення, склад якого залежить від виду господарсько-правової відповідальності; при її застосуванні діє презумпція вини порушника; суб'єктами господарсько-правової відповідальності є виключно учасники відповідних господарських правових відносин; змістом господарсько-правової відповідальності є санкції майнової (відшкодування збитків, штраф, конфіскація) та/або організаційної (призупинення дії або анулювання ліцензій) спрямованості, застосування яких негативно відбивається на економічних інтересах порушника; застосовуються заходи відповідальності як судом (статті 222-223 ГК України), так і безпосередньо кредитором в оперативному порядку (статті 235-237 ГК України) чи уповноваженими на те органами (стаття 238 ГК України).

Слід зазначити, що застосування окремих видів господарсько-правових санкцій може виконувати й інші функції, крім вказаних вище загальних функцій цього виду юридичної відповідальності, а це свідчить й про наявність інших, крім зазначених, особливостей господарсько-правової відповідальності, які мають стати предметом окремих наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
2. Богун В.М. Господарсько-правова відповідальність за порушення законодавства про ціни. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 4. С. 80-82.

3. Лебідь В.І., Можаровська Н.О., Нескороджена Л.Л. Господарське право : навч. посіб. Київ, 2015. 424 с.

4. Мельник О.М. Проблема охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні. Харків, 2002. 362 с.

5. Мороз Л. Я. Господарсько-правова відповідальність товарних бірж. *Право України*. 2007. № 8. С. 47-50.

6. Спасибо-Фатєєва І. Проблеми відповідальності юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 9. С. 3-5.

7. Шпомер А.М. Особливості господарської відповідальності у сфері економіки. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 6. С. 36-43.

8. Щербина В.С. Господарське право : підручник. 4 вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер. 2009. 640 с.

9. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Діхтярь А.В.

студентка,

Науковий керівник: Грекова М.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ СТ. 172 КК УКРАЇНИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

На сьогодні, в умовах здійснення Україною інтеграційних процесів у світове співтовариство, зокрема, шляхом гармонізації та уніфікації норм національного законодавства, актуалізується питання імплементації зарубіжного досвіду щодо удосконалення кримінально-правових засобів охорони трудових прав громадян, адже, попри те, що положення закону про кримінальну відповідальність піддаються перманентним законодавчим змінам, останній не відзначається так званою «ідеальною юридичною технікою», що, власне, обумовлює певні проблемні аспекти при застосуванні конкретних норм права. У зв'язку з цим, задля здійснення конструктивної модернізації національного законодавства необхідним є врахування зарубіжного досвіду та екстраполяція останнього на положення кримінального закону України.

Відповідно до ч. 1 ст. 172 Кримінального кодексу України (далі – КК України) злочином визнається незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи у зв'язку з повідомленням ним про порушення вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» іншою особою, а також інше грубе порушення законодавства про працю [1]. Так, враховуючи положення даної кримінально-правової норми, можна дійти висновку про те, що конструювання законодавцем диспозиції ст. 172 КК України є не зовсім вдалим. Така теза пояснюється, по-перше, бланкетним характером норми, яка регламентує підстави звільнення працівника з посиланням на «антикорупційний закон», що ускладнює застосування даного положення [2, с. 142],

а по-друге, наявністю оціночних категорій у вигляді поняття «особистий мотив при звільненні» та «інше грубе порушення законодавства про працю». При цьому, як зазначає О.В. Степаненко, суперечливість у тлумаченні оціночних понять зумовлює труднощі в процесі провозастосування, оскільки правозастосувач самостійно визначає зміст оціночної норми, що не дає змогу сформувати єдине застосування кримінально-правових норм та обумовлює виникнення судових помилок [3, с. 60].

Більше того, аналізуючи об'єктивну сторону даного складу злочину, можна констатувати певне порушення принципу верховенства права з огляду на регламентацію даної правової норми в якості оціночної категорії. Зокрема, у дослідженні, ухваленому Венеційською комісією на 106-му пленарному засіданні від 11-12 березня 2016 року [4], встановлено, що однією з складових принципу верховенства права є юридична визначеність. При цьому, Європейський Суд з прав людини у рішенні у справі “Sunday Times v. United States”, встановив, що передбачуваність правової норми як один із аспектів принципу юридичної визначеності означає не лише те, що закон має бути адекватно доступним, а й норма не може розглядатися як «закон», якщо вона не сформульована з достатньою точністю для того, щоб дозволити громадянину регулювати свою поведінку [5]. Тобто, міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на Україну, визначає принциповою необхідністю конкретизації норм національного законодавства.

Водночас, враховуючи зарубіжний досвід регламентації підстав притягнення роботодавців до кримінальної відповідальності за порушення законодавства про працю, можна зробити висновок про те, що у переважній більшості країн мова йде, як правило, про визначення конкретних, найбільш суттєвих порушень трудових прав громадян. Так, приміром, законодавцем у Кримінальному кодексі Франції (1992) [6] криміналізовано такі діяння як дискримінація фізичної або юридичної особи, що полягає у відмові у прийнятті на роботу, незаконному накладенні дисциплінарного стягнення або звільненні працівника, перешкоджання здійсненню будь-якої діяльності останнього та ін. (ст. 225-1), отримання від працівника безоплатних послуг або послуг, оплачуваних за винагороду, явно несумісну значенню виконаної роботи/наданих послуг (ст. 225-13); тобто в даному випадку

законодавець не оперує оціночними поняттями, що, у свою чергу, обмежує судову дискрецію при притягненні винних до відповідальності.

При цьому, дещо інший підхід запроваджений у законодавстві Латвійської Республіки. Так, згідно зі ст. 280 Кримінального кодексу Латвії визначено, що кримінально караним є передбачене законом порушення обмежень або правил зайнятості особи, вчинене роботодавцем, що завдало істотної шкоди [7]. Аналізуючи окреслену диспозицію, можна дійти висновку про аналогічне використання оціночних понять у формулюванні такої кримінально-правової норми. Разом з тим, конструювання законодавцем даного складу злочину в якості матеріального, тобто з обов'язковим настанням суспільно-небезпечних наслідків, мінімізує випадки неоднакового правозастосування.

Таким чином, з огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що незважаючи на те, що ст. 172 КК України передбачає потенційну можливість захисту широкого спектру прав найманих працівників внаслідок використання конструкції «інше грубе порушення законодавства про працю», на сьогодні існує нагальна необхідність у вдосконаленні кримінального закону задля реалізації принципу правової визначеності та мінімізації судової дискреції при притягненні винних до кримінальної відповідальності загалом та призначенні покарання зокрема. У зв'язку з цим, вбачається за доцільне оновлення даної кримінально-правової норми на прикладі досвіду Французької Республіки, тобто шляхом доповнення переліку протиправних діянь конкретними видами порушень законодавства про працю.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Лихова С. Я. Злочини проти трудових правовідносин (проблемні питання) / С. Я. Лихова // Публічне право. – 2016. – № 4. – С. 140-148.
3. Степаненко О. В. Використання оціночних понять у КК України з позиції принципу доцільності кримінального права / О. В. Степаненко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – № 34, т. III. – С. 59-61.
4. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) Мірило правовладдя, 11-12 березня 2016 року. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-ukr)

5. ECtHR *The Sunday Times v. the United Kingdom* (No. 1), 6538/74, 26 April 1979. URL: <http://www.juridischeuitspraken.nl/19790426EHRMSundayTimes.pdf>

6. Code pénal (version consolidée au 1er janvier 2014). URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/14297>

7. Уголовный кодекс Латвии (С изменениями, внесенными по состоянию на 21 апреля 2016 года). URL: <http://www.alex-lawyer.lv/ugolovnijzakonlatviirus.pdf>

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Васильєва В.П.
аспірант,
Національний університет
«Львівська політехніка»

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «КОРУПЦІЯ» В США

Сучасна світова спільнота виключно негативно ставиться до корупції в першу чергу через високу небезпечність даного явища, як до досить небезпечного соціального зла. Проте спостерігаються різні підходи до визначення її поняття й суті, причин та умов, що її породжують і які їй сприяють, шляхів профілактики й боротьби з нею тощо [1]. Така не одноманітність трактування терміну в першу чергу пов'язана саме з багатогранністю проявів корупції, ставленням громадськості, культурних звичаїв та ментальності населення тієї чи іншої держави. Неоднорідний підхід до корупції зустрічається не лише в різних країнах або континентах, а навіть всередині країни. Яскравим прикладом такого постає США – країна, в якій в різних штатах один і той самий вид корупції може вважатися і злочином, який жорстоко карається законом, і просто усталеною практикою вирішення проблем в суспільстві.

«Корупція є підступною чумою, яка має широкий спектр корозійних ефектів для суспільства. Вона підриває демократію та верховенство права, призводить до порушень прав людини, спотворює ринки, підриває якість життя і дозволяє організованій злочинності, тероризму та іншим загрозам безпеці людини процвітати» – колишній Генеральний секретар НАТО Кофі Аннан, вступ до Конвенції проти корупції (2003).

Поняття корупції в загальноприйнятому розумінні вперше було сформульовано в кодексі поведінки посадових осіб із підтримки правопорядку, прийнятому на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 1979 року. Так, корупція була визначена як «виконання посадовими особами будь-яких дій або ж бездіяльність у сфері виконання їхніх посадових повноважень за винагороду в будь-якій формі в інтересах

того, хто надає цю винагороду, як з порушенням посадових інструкцій, так і без такого порушення» [2].

Д. Доллінг у своїй роботі «Корупція та пов'язані з нею правопорушення в міжнародному бізнесі» зазначає, що корупція призводить до значного економічного збитку, погіршує цілісність і ефективне функціонування державного управління, заважає довірі громадськості до державних органів, підриває верховенство права і демократію, спотворює чесну економічну конкуренцію і перешкоджає економічному розвитку. Корупція може бути засобом, за допомогою якого організована злочинність може впливати на політичні, адміністративні та економічні структури. Особливо небезпечною корупція є, коли вона здійснюється систематично або транснаціонально [3].

У Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією корупцію визначено як прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабар, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [4]. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, хоча не закріплює окремого визначення терміну «корупції», проте містить перелік найбільш небезпечних наслідків її існування: «корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства» [5].

За Д. Кауфманом та П. Вінсенте корупція є формою нечесності або злочинної діяльності, що здійснюється особою або організацією, наділеною владними повноваженнями, часто для отримання незаконної вигоди. Корупція може включати в себе безліч видів діяльності, в тому числі хабарництво та розкрадання, не зважаючи на те, що така діяльність може бути пов'язана з практикою, яка є легальною та прийнятною у багатьох країнах [6].

Поняття корупції посадовців у законодавстві США визначається як комплекс протиправних діянь. Обсяг таких діянь передбачений в чотирьох главах розділу 18 Зводу Законів: «Хабарництво, нечесні доходи і зловживання своїм положенням публічними посадовцями», «Посадовці і службовці за наймом», «Здирство і погрози», «Вибори і політична діяльність».

Найбільш разючою особливістю у підході до визначення корупції в США, відповідно до Зводу Законів, є саме те, що суб'єктами вчинення корупційного правопорушення можуть виступати не лише посадовці та наділені владними повноваженнями особи, а і юридичні особи, а також особи які давали хабар. Слід також зауважити, що неправомірна вигода може бути як матеріальна, так і нематеріальна.

У судовій практиці США містяться такі визначення корупції:

– корупція – це незаконність; порочний і шахрайський намір ухилитися від заборон закону; діяння, яке вчиняється всупереч закону; моральна потворність або пряма протилежність чесності, що передбачає навмисне нехтування законом на підставі неналежних мотивів (справа *State v. Barnett*);

– корупція – це діяння, яке вчиняється з метою надання деяких переваг, які є несумісними з офіційними обов'язками посадової особи і правами третіх осіб (справа *Johnson v. U.S.*);

– корупція – це діяння посадової особи, яка неправомірно користується своїми становищем та статусом з метою отримання будь-яких переваг для себе або третіх осіб в цілях, які суперечать правам і обов'язкам інших осіб (справи *U. S. v. Johnson*; *Worsham v. Murchison*; *U. S. v. Edwards*) [7].

Професор М. Джонстон запропонував класифікацію, в якій об'єднав усі типи корупції у чотири головні: хабарництво, патронажна система, непотизм (дружба або кумівство) та кризова корупція.

Так, найбільш поширеним у всьому світі типом корупції вважається хабарництво. Під ним розуміється заохочення або винагорода, запропонована або надана задля отримання будь-якої комерційної, контрактної, нормативно-правової або особистої вигоди. Хабарі можуть мати різні форми, але зазвичай вони несуть в собі намір підкупу і здійснюються у вигляді: «послуга за послугу», від якої «виграють» обидві сторони.

Менш поширеним, але не менш небезпечним видом корупції є «патронажна система», що виникає здебільшого за умови концентрації незаконних угод в руках обмеженої кількості осіб або організацій.

Наразі значного поширення набув так званий «непотизм» (дружба або «кумівство»), що призводить до виникнення несправедливих великих поступок під час укладання угод, призначення на посади в системі державного управління, пільгової купівлі власності, доступу до твердих валют тощо.

Під «кризовою корупцією» розуміється робота великої кількості бізнесменів в умовах ризику, коли предметом купівлі-продажу стають рішення офіційних органів, результатом чого є великі політичні зрушення або зміна влади в країні [8].

Таким чином, можна прийти до висновку, що відсутність в законодавстві США та ратифікованих міжнародних актах єдиного і узгодженого визначення терміну «корупція» в першу чергу обумовлена багатогранністю карних діянь і спробою законотворця охопити всі шляхи для їх вчинення. Однак, враховуючи вищевикладене, у всіх випадках корупція визначається як незаконне діяння або бездіяльність, яка має ознаки зловживання владою та повноваженнями, а також вчиняється з метою отримання прямої або опосередкованої власної вигоди.

Список використаних джерел:

1. Профілактика корупції в системі кадрового забезпечення ОВС України як невід'ємна складова організації національної безпеки держави: історичний аспект і сучасні проблеми [Електронний ресурс] / П. Підюков, Я. Конюшенко, О. Кубарева, В. Вац // Вісник Академії управління МВС. – 2009. – № 1. – С. 19-31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ucnavs_2009_1_2
2. International Code of Conduct for Public Officials [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу: <https://www.un.org/documents/ga/res/51/a51r059.htm>.
3. Dölling D. “Corruption and Related Offenses in International Business Relation” / Dieter Dölling. // *Revue internationale de droit pénal*. – 2003. – № 1. – С. 571–576. – Режим доступу: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2003-1-page-571.htm?contenu=article#pa1>
4. Civil Law Convention on Corruption [Електронний ресурс]. – 1999. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007f3f6>.
5. Criminal Law Convention on Corruption [Електронний ресурс]. – 1999. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007f3f5>.
6. Kaufmann D. Legal Corruption [Електронний ресурс] / D. Kaufmann, P. Vicente. – 2005. – Режим доступу: http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/Legal_Corruption.pdf.
7. Black's Law Dictionary [Електронний ресурс]. – 2004. – Режим доступу: http://www.republicsg.info/Dictionaries/2004_Black%27s-Law-Dictionary-Edition-8.pdf.
8. Johnston M. The Political Consequences of Corruption: A Reassessment / Michael Johnston // *Comparative Politics*. – 1986. – № 4. – С. 459–477.

Риндюк І.І.

ад'юнкт;

Яковлєва О.Ю.

студентка,

Національна академія внутрішніх справ

ДОПУСТИМИЙ РІВЕНЬ АЛКОГОЛЮ В КРОВІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

З досліджень фізіологічної дії алкоголю на центральну нервову систему відомо, що він її пригнічує та спричиняє розлади основних нервових процесів умовно-рефлекторної діяльності людини – збудження та гальмування.

Динаміка і ступінь сп'яніння залежать від кількості вжитого алкоголю, загального стану організму та функціональних особливостей вищих структур головного мозку. Клінічні прояви ступенів сп'яніння певною мірою корелюють із вмістом алкоголю в крові. При легкому ступені цей вміст становить до 0,5-1,5, при середній – 1,5-2,5, при тяжкій – до 6 проміле [1, с. 11].

Для точного визначення концентрації етанолу в крові використовується алкотестер – це прилад для швидкого визначення концентрації алкоголю в крові людини шляхом аналізу видихуваного їм повітря.

Ступінь алкогольного сп'яніння водія в основному залежить від кількості вжитих спиртних напоїв та їх міцності. Також на цей стан впливає вік, вага, стать водія, загальний стан його організму та навіть їжа, спожита під час чи до вживання алкоголю. На порожній шлунок концентрація алкоголю в крові людини наростає набагато швидше і досягає максимуму приблизно через 30-80 хвилин, на повний шлунок процеси всмоктування спирту протікають повільніше – максимум алкоголю в крові спостерігається через 90-180 хвилин [2, с. 1].

Допустимий рівень алкоголю у крові для водіїв в Україні не повинен перевищувати 0,2 проміле. Згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) передбачено, що керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а також передача керування транспортним засобом особі, які перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом лікарських

препаратів, караються штрафом від 10200 грн до 20400 грн з позбавленням права керування транспортними засобами на строк від 1 до 3 років. Якщо такі дії вчинено повторно, то штраф становитиме 40800 грн з позбавленням права керування транспортними засобами на строк 10 років [3, с. 99].

Огляд водія на стан алкогольного сп'яніння може проводитися поліцейськими безпосередньо на місці зупинки транспортного засобу в присутності двох свідків відповідно до чинного законодавства. В такому випадку огляд водія зазвичай проводять за допомогою приладу «Drager Alcotest 6810». Відмова водія від проходження огляду на стан алкогольного сп'яніння, запропонованого поліцейським та в медичному закладі – прирівнюється до керування транспортним засобом в стані сп'яніння. Для водія це означає складання протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 130 КУпАП, притягнення його судом до адміністративної відповідальності та позбавлення права керування транспортними засобами разом із накладенням штрафу [4, с. 12].

Водночас у Німеччині законодавцем введено градацію відповідальності в залежності від ступеня сп'яніння водія. Так у випадку наявності у крові водія від 0,3 до 1,0 проміле алкоголю останній може відбутися штрафом у розмірі 500-700 євро, натомість у випадку перевищення 1,0 проміле, водієві загрожує не тільки позбавлення посвідчення водія на 5 років, а й свободи [5, с. 2].

У законодавстві Франції аналогічно Німецькому, визначено альтернативну відповідальність в залежності від рівню алкоголю в крові водія. У випадку встановлення більше 0,5 проміле, водієві загрожує штраф від 135 євро, понад 0,8 проміле – куди серйозніший штраф у сумі 4500 євро чи навіть ув'язнення на термін до двох років. У цій країні також діє система штрафних пунктів для водіїв-резидентів Франції. Для водіїв – новачків протягом трьох років з моменту отримання водійського посвідчення граничну межу знижено до 0,2 проміле [6, с. 3].

Скандинавські країни вважаються лідерами за розмірами штрафів для автомобілістів у Європі. У Швеції, як і в Україні, відносно низька гранична межа допустимого алкоголю в крові – 0,2 проміле. Утім, передбачені покарання куди серйозніші. У цій країні немає чітко встановлених розмірів штрафів за водіння транспортного засобу в нетверезому стані. Сума штрафу в найбільшій мірі залежить від доходів правопорушника. Мінімальний штраф передбачено на рівні суми доходу

водія за 40 днів. Також законодавство Швеції передбачає можливість позбавлення волі водія терміном до шести місяців. У випадку з вмістом алкоголю в крові на рівні понад 1,0 проміле водієві вже загрожує позбавлення волі на строк до двох років. Слід зауважити, що указані законодавчі норми розповсюджуються й на осіб, які керують плавальними засобами, приміром, човном, що в свою чергу дає змогу провести паралелі між законодавством України та Швеції в сфері протидії негативним наслідкам керування транспортними засобами у стані сп'яніння [6, с. 8].

У Польщі передбачено гранично допустиму межу алкоголю в крові водія на рівні 0,2 проміле та штраф за її перевищення розміром від 145 євро. Крім того, навіть низький рівень алкоголю в крові може потягнути за собою позбавлення водійських прав строком від 6 місяців до трьох років та навіть до одного місяця ув'язнення. Якщо рівень алкоголю в крові перевищує 0,5 проміле, водій може опинитися у в'язниці терміном до двох років чи позбутися прав на строк до 10 років. Крім цього, у правопорушника в цій країні також можуть конфіскувати транспортний засіб. Кримінальна відповідальність за водіння в нетверезому стані покликана зменшити кількість ДТП в країні, значна кількість яких відбувається за участі водіїв, які перебувають напідпитку [6, с. 5].

Якщо в Італії помітили водія напідпитку, а в його крові вміст алкоголю від 0,8 до 1,5 проміле, він буде змушений заплатити штраф у розмірі від 800 до 3200 євро. Крім того водій буде позбавлений водійських прав строком від 6 до 12 місяців, а також є ймовірність позбавлення волі строком на пів року. Якщо вміст алкоголю буде перевищувати 1,5 проміле – водій сяде за ґрати терміном до 2 років, заплатить штраф у розмірі до 6 тисяч євро, а також позбудеться прав на 2 роки [7, с. 56].

Проводячи аналіз законодавства України та іноземних держав щодо відповідальності за керування транспортними засобами у стані сп'яніння можна прийти до висновку, що Україна, як держава, на даний час має досить лояльні стягнення, для осіб, які керують транспортними засобами у стані сп'яніння. В той же час для усунення цих негативних явищ слід звернути увагу на досвід інших, в тому числі сусідніх, держав щодо посилення відповідальності, яке б передбачало диференційований та актуальний викликам часу підхід визначення як розміру так і характеру стягнення, що застосовується до правопорушника.

Список використаних джерел:

1. Христов О.Л. Судова психіатрія: конспект лекцій; Дніпро, 2018. – 18 с. – (11).
2. Юридичний портал України. Строки виведення алкоголю: коли можна сідати за кермо. URL: <https://www.lawportal.com.ua/stroki-vivedennja-alkogolju-koli-mozhna-za-kermo.html>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 07.02.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі: Наказ МВС України від 07.11.2015 р. № 1395. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1408>.
5. Банчук О.А. Законодавство про адміністративні делікти європейських держав: загальна характеристика. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-11-2015/item/415-zakonodavstvo-pro-administratyvni-delikty-yevropeyskykh-derzhav-zahalna-kharakterystyka-banchuk-o-a>.
6. Motor media review. Алкоголь за кермом як штрафують водіїв на підпитку в Європі. URL: <http://mmr.net.ua/advice/rules/25362>.
7. Del reato. Codice penale. URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/12/09/del-reato>.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Абражєвич Д.А.

студентка,

Національний авіаційний університет

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

На сьогодні торгівля людьми досягла надзвичайних масштабів і стала глобальною проблемою людства. Вона впливає як на життя людей, так і на стабільність у світовій спільноті. Подолання цього явища залежить від законодавчого регулювання як на національному, так і на міжнародному рівні.

Проблему торгівлі людьми досліджують багато українських науковців та юристів-практиків, зокрема, О.М. Бандурка і К.Б. Левченко [1, с. 5-13], А.М. Орлеан і В.В. Лизогуб [2, с. 101-104], В.М. Підгородинський [3, с. 173-181] та ін.

Низький рівень життя та доходів штовхає громадян України шукати роботу за кордоном, ризикуючи потрапити до рук шахраїв та стати частиною работоргівлі. Боротьба з цією проблемою ускладнюється тим, що вона має транснаціональний характер. Світова спільнота має спільно протидіяти цьому явищу.

Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в українському законодавстві була введена ще у 1998 р. у Кримінальному кодексі УРСР (ст. 124¹ «Торгівля людьми») [4]. У Кримінальному кодексі України 2001 р. відповідальність за торгівлю людьми передбачена ст. 149 «Торгівля людьми». У ч. 1 ст. 149 ККУ зазначено, що торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми

років [5]. Також у 2010 р. було ратифіковано Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, у вересні 2011 р. було прийнято Закон України «Про протидію торгівлі людьми» [6], який також є важливою частиною боротьби у цій сфері, і який наблизив законодавство України до міжнародних стандартів; у ньому зазначені положення, які стосуються допомоги і захисту потерпілих від торгівлі людьми.

На арені торгівлі людьми Україна виступає одночасно і як країна призначення, і як країна походження «товару», і як країна транзиту [7]. Українці стають жертвами торгівлі людьми в різних країнах світу: Росії, Польщі, Туреччині, Іспанії, Чехії, Ізраїлі, Італії, Об'єднаних Арабських Еміратах тощо. Згідно зі статистикою Генеральної прокуратури України кількість осіб, які потерпіли від злочинів, передбачених ст. 149 КК України становить 179 осіб (станом на 31.08.2018 р.) [8].

Окрім законодавчого врегулювання, важливим є також співпраця державних установ з громадськими організаціями, зокрема впровадження ефективного механізму взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми, за такими напрямками, як: організація інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення, спрямованої на запобігання потраплянню в ситуації, пов'язані з торгівлею людьми; підвищення професійного рівня спеціалістів, які надають допомогу особам, що постраждали від торгівлі людьми, здійснюють їх реабілітацію та соціальну реінтеграцію; проведення постійного моніторингу ефективності заходів, спрямованих на протидію торгівлі людьми; підвищення якості надання послуг особам, що постраждали від торгівлі людьми, зокрема шляхом впровадження стандартів надання соціальних послуг таким особам [9].

Незважаючи на те, що створено відповідний координаційний механізм співпраці органів виконавчої влади для боротьби з торгівлею людьми, до якого залучені прокуратура України, Національна поліція, Міністерство соціальної політики, посилено відповідальність за вчинення цього злочину, він все одно прогресує. Причинами цього є: корумпованість органів, які мають забезпечувати дотримання законності; фінансові винагороди за торгівлю людьми; попит на це явище; низький економічний і політичний рівень життя в Україні; відсутність відповідної системи захисту потерпілих від торгівлі людьми; бідність в Україні та можливість отримання великого прибутку за кордоном; корумпованість влади; безробіття та ін.

Метою торгівлі людьми може бути трудова та сексуальна експлуатація, залучення в боргову кабалу, примусова праця або примусове надання послуг, усиновлення з метою наживи вилучення органів, жебракування, рабство, проведення дослідів над людиною без її згоди, використання у збройних конфліктах, втягнення у злочинну діяльність тощо [7].

Щоб запобігти поширенню торгівлі людьми не достатньо лише законодавчого закріплення боротьби з цією проблемою, необхідно щоб активно діяли правоохоронні органи, велась боротьба з корупцією у цій сфері, була налагоджена співпраця між міжнародними організаціями, діяльність яких пов'язана з торгівлею людьми. На додаток заважають й інші проблеми: не всі справи доводять до суду, санкціями передбачено невеликий термін покарання за даний злочин, багато шахраїв у сфері шлюбних та туристичних послуг, працевлаштуванні українських громадян за кордоном, низький рівень поінформованості громадян в цьому напрямку.

Наразі ця проблема залишається актуальною. Для її вирішення необхідно посилити санкції у національному законодавстві в сфері протидії торгівлі людьми, стимулювати боротьбу правоохоронних органів, подолати корупцію в цій сфері та, звісно, покращити економічний та соціальний рівень життя населення, подолати безробіття, щоб у українців не було спокуси їхати за кордон, де вони можуть стати жертвами цього злочину. Збільшити фінансування державної програми з протидії торгівлі людьми. А також активно приймати участь у діяльності міжнародних організацій, пов'язаних з боротьбою проти торгівлі людьми, та сприяти розкриттю транснаціональних злочинів торгівлі людьми. Особливу увагу приділити захисту дітей та неповнолітніх від потрапляння до рук злочинців. Контролювати за роботу підприємницьких структур, які займаються посередницькою діяльністю з працевлаштування за кордоном українських громадян.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. М. Стандарти надання послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми: соціально-правовий аналіз / О. М. Бандурка, К. Б. Левченко // Європейські перспективи. – 2013. – № 10. – С. 5-13. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2013_10_3.

2. Орлеан А. М. Вдосконалення кримінального законодавства у напрямку протидії торгівлі людьми та пов'язаним з нею явищам / А. М. Орлеан,

В. В. Лизогуб // Право і Безпека. – 2005. – Т. 4, № 4. – С. 101-104. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2005_4_4_30.

3. Підгородинський В. М. Еволюція нормативного регулювання торгівлі людьми в історії людства / В. М. Підгородинський // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 47. – С. 173-181.

4. Кримінальний кодекс України // Затверджений Законом від 28.12.60 (2000-05) ВВР, 1961, № 2, ст. 14.

5. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.

6. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст. 173.

7. Катеринчук К. Протидія торгівлі людьми: кримінально-правовий аспект [Електронний ресурс] / К. Катеринчук, Ю. Демченко // Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства. – 2017. – Режим доступу: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/122/0>.

8. Торгівля людьми в Україні. Статистичні дані на 2018 рік [Електронний ресурс] // Берегівська районна державна адміністрація. – 2018. – Режим доступу: <http://bereg-rda.gov.ua/2018/10/torgivlya-lyudmi-v-ukraini-statistichn/>.

9. Острогляд О. В. Нормативно-правова основа протидії торгівлі людьми [Електронний ресурс] / О. В. Острогляд // Науково-інформаційний вісник. – 2016. – Режим доступу: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/33.pdf>.

Драган І.В.

аспірант,

Національна академія внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Проблема кримінально-правової відповідальності юридичних осіб належить до числа найбільш дискусійних. Аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн дозволяє дійти висновку, що інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб існує у Австрії, Бельгії, Великій Британії, Данії, Естонії, Ісландії, КНР, Литві, Люксембурзі,

Молдові, Нідерландах, Норвегії, Португалії, Румунії, Словенії, США, Угорщині, Франції, Шотландії, Швейцарії, Японії тощо.

Питанням кримінальної відповідальності юридичних осіб присвятили наукові праці Ю.В. Абакумова, Б.В. Волженкін, Є.Є. Дементєєв, С.Г. Келіна, Н.Є. Крилова, Н.Ф. Кузнецова, П.С. Матишевський, О.О. Михайлов, А.В. Наумов, О.С. Нікіфоров, В.Я. Тацій, В.І. Цимбалюк та інших науковців. Однак, попри суттєву кількість наукових розробок, далеко не всі питання зазначеної проблеми є вирішеними.

В 1978 р. Європейський комітет з питань злочинності Ради Європи рекомендував парламентам країн – членів Ради визнати юридичних осіб суб'єктами кримінальної відповідальності [1, с. 32].

Міжнародне співтовариство рекомендує всім державам підсилювати відповідальність юридичних осіб. Такі рекомендації викладено у «Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму» від 9 грудня 1999 р., «Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію» від 27 січня 1999 р., «Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності» від 15 листопада 2000 р., Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. [2, с. 183].

Проте, обґрунтованість впровадження інституту кримінально-правової відповідальності юридичних осіб в Україні виглядає досить суперечливо.

У ч. 1 ст. 18 Кримінального Кодексу України «Суб'єкт злочину» зазначено, що суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність [3, с. 11].

Позиція супротивників кримінальної відповідальності юридичних осіб ґрунтується на тому, що притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності суперечить принципу особистої відповідальності за наявності вини особи в кримінальному праві. Юридична особа не наділена психікою, а обов'язковою умовою провини є психічне ставлення особи до скоєного протиправного діяння та його наслідків. Заслуговує підхід Н. Ф. Кузнецової, яка вказує, що провина завжди є не чим іншим, як психічним ставленням особи до свого діяння. Цієї провини в юридичних осіб немає. Підставою кримінальної відповідальності, відповідно до принципу законності, є вчинення злочину (або наявність його складу). Подібного злочину, що заподіює збиток, дії або бездіяльності, юридична особа теж вчинити не може. Виходить, потрібно роздвоєння Кримінального кодексу на дві системи

принципів і підстав кримінальної відповідальності з покаранням [4, с. 87].

Водночас відсутність інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб призводить до ряду негативних наслідків, а саме:

- низька спроможність фізичних осіб юридичних осіб відшкодувати спричинену скоєним кримінальним правопорушенням шкоди у разі вчинення злочинів, пов'язаних з діяльністю підприємства, установи або організації, призводить до проблем ефективності відновлювальної функції кримінальної відповідальності (відновлювальна функція кримінальної відповідальності полягає у відшкодуванні спричиненої скоєним кримінальним правопорушенням матеріальної, моральної та фізичної шкоди, несплачених сум податків, штрафів та інших обов'язкових платежів;

- у разі притягнення до кримінальної відповідальності фізичної особи юридичної особи, юридична особа уникає покарання, тому злочинна діяльність стає вигідною для підприємства, установи, організації. Це призводить до зацікавленості посадових осіб юридичної особи у створенні відділів, діяльність яких спрямована на налагодження корупційних зв'язків з посадовими особами органів держави;

- відсутність інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб може мати наслідком виникнення проблем в ході реалізації політики європейської інтеграції України.

Отже, в Україні назріла потреба введення в дію інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб. Цікавою є позиція М.-Л. Расса, яка вказує, що юридична особа не може бути ототожнена з людьми, що входять до її складу. Вона має власну волю, що виражається в рішеннях, прийнятих більш-менш кваліфікованою більшістю її членів [5, с. 49-51].

Водночас, притягнення до кримінальної відповідальності юридичної особи призводить до уникнення фізичною особою юридичної особи покарання шляхом:

- покладання власної вини на юридичну особу з подальшим її доведенням до банкрутства та закриттям;

- приховування та фальсифікації важливих доказів для кримінального провадження, затягування розслідування та інших дій. (У разі уникнення кримінальної відповідальності фізична особа юридичної особи перебуває поза межами безпосереднього кримінально-правового впливу. Це надає

злочинцю сприятливі умови для вчинення дій, що спрямовані на уникнення покарання).

Заслуговує на увагу, що скоєння злочину юридичною особою полягає у протиправних діях посадових осіб підприємства, установи або організації, але вчиняється в межах діяльності юридичної особи. У такому разі злочинна діяльність стає вигідною як для юридичної особи, так і посадових осіб. Тому, на наш погляд, в Україні доцільним є визнання юридичної особи суб'єктом злочину, а також впровадження суміжної кримінальної відповідальності юридичних та фізичних осіб. Види кримінальних покарань для юридичних та фізичних осіб мають бути обумовлені природою деліктоздатності юридичної та фізичної особи.

Суміжна кримінальна відповідальність підприємств, установ та організацій є правовим інструментом, призначеним на усунення сприятливих умов для уникнення покарань фізичною особою юридичної особи та юридичною особою, запобігання веденню злочинної діяльності на підприємствах, установах або організаціях.

Введення суміжної кримінальної відповідальності юридичних та фізичних осіб юридичної особи дозволить у разі несплати юридичною особою спричиненої матеріальної, моральної та фізичної шкоди, несплачених сум податків, штрафів та обов'язкових платежів покласти обов'язок їх сплати на фізичну особу підприємства, установи або організації.

Для вирішення проблем відновлювальної функції, застосування одночасної (спільної) кримінальної відповідальності повинно передбачати, що разі неможливості виконання юридичною особою кримінального покарання у вигляді штрафів по причині банкрутства або ліквідації, обов'язок відшкодування несплачених штрафів покладається на фізичну особу юридичної особи. У разі невиконання матеріальних зобов'язань фізичною особою юридичної особи, відповідно до рішення суду, на посадову особу підприємства, установи або організації може бути накладене відповідне кримінальне покарання з врахуванням його тяжкості та обставин скоєння.

Отже, впровадження інституту суміжної кримінально-правової відповідальності фізичних осіб юридичних осіб та юридичних осіб є важливим кроком, спрямованим на реформування вітчизняного кримінального законодавства в контексті євроінтеграційних процесів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Абакумова Ю.В. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльна характеристика / Ю.В. Абакумова // Право та державне управління. – 2016. – № 1 (22). – С. 32–41.
2. Бідна О.І. Вимоги Європейського Союзу до адаптації кримінального законодавства України щодо конфіскації майна до права ЄС. URL: <http://oaji.net/articles/2017/3229-1484731292.pdf>.
3. Кримінальний кодекс України: Нормативні документи з урахуванням останніх змін в редакції станом на 01.09.2018 р.: Вид. ТОВ «ВВП НОТІС», 2018. – С. 204.
4. Кузнецова Н.Ф. Цели и механизмы реформы Уголовного кодекса / Н.Ф. Кузнецова // *Государство и право*. – 1992. – № 6. – С. 82–94.
5. Крылова Н.Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции / Н.Е. Крылова. – Москва : ИНФ-РА, 1996. – С. 53–78.

Колягіна Т.Є.

аспірант,

*Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ПОРУШЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 397 КК УКРАЇНИ

30 вересня 2016 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) № 1401-VIII від 02.06.2016, яким встановлено так звану «адвокатську монополію», адже згідно з прийнятим законом, тепер, поруч із самопредставництвом, виключно адвокат здійснюватиме представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Варто зазначити, що проведення будь яких реформ, а тим більше реформ інституту правосуддя, має відбуватися виключно у період політичної та економічної стабільності у державі. Лише за таких умов можна розраховувати на їх ефективність, результативність, досягнення визначеної мети, виконання поставлених завдань, створення надійного механізму забезпечення дотримання принципу верховенства права. Українське суспільство нині знаходиться у стані, в якому межують

реформи і кризи. Корупція, подвійні стандарти у політиці і праві, недосконалість законодавства, розмитість реальних гарантій захисту прав і свобод, безпеки людини, реформованість системи відправлення правосуддя, відсутність незаангажованої політичної інформації породжують правовий і політичний нігілізм, призводять до руйнування основ державності, зокрема і до руйнування інституту правосуддя, як однієї з ознак «здорової» держави.

Правова допомога є невід'ємним важливим явищем правової дійсності цивілізованих держав та однією із основних функцій юриспруденції. Потреба у правовій допомозі у вирішенні конкретних життєвих справ існуватиме завжди, оскільки більшість населення не володіє і об'єктивно не може володіти усією сукупністю спеціальних знань, необхідних для ефективного правового захисту своїх прав [1, с. 3].

Отже на сьогодні, перед Україною, як перед правовою державою постає нагальне питання – забезпечення гарантій, зокрема і кримінально-правових, здійснення діяльності захисників.

Правомірна діяльність захисника чи представника особи з надання правової допомоги реалізується у встановленому законом порядку шляхом застосування не заборонених законом засобів.

Встановлені законом гарантії здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги є інструментом, за допомогою якого держава забезпечує правомірну діяльність захисника чи представника особи з надання правової допомоги. Вони визначені ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і складаються з заборони будь-яких втручань і перешкод здійсненню адвокатської діяльності, заборони вимагати надання відомостей, що є адвокатською таємницею, проведення стосовно адвоката оперативного-розшукових заходів чи слідчих дій без дозволу суду, заборони втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом, заборони внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі, заборони втручання у правову позицію адвоката, заборони ототожнення адвоката з клієнтом [2].

Одним із важливіших елементів правомірної діяльності захисника є адвокатська таємниця. Адвокатською таємницею є будь-яка інформація про клієнта, а також питання, з яких клієнт звертався по допомогу, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і

відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності.

Забезпечення гарантій адвокатської діяльності означає як відсутність протиправного впливу на адвоката з боку будь-кого, так і дотримання державою спеціальних гарантій здійснення професійної діяльності адвоката, які включають в себе недоторканність адвокатської таємниці.

Останнім часом юридична спільнота спостерігає за масовими порушеннями прав та гарантій адвокатської діяльності, нехтуванням з боку влади та правоохоронних органів встановлених законом гарантій професійної діяльності адвокатів. Як не дивно, але саме захисники конституційних прав і свобод українців почуваються беззахисними у зв'язку із вразливістю окремих гарантій їх професійної діяльності та відсутністю дієвого механізму убезпечення.

«Масові обшуки у адвокатів, з урахуванням мотиву і підстав «надання юридичної допомоги певним підприємствам» – не найприємніший привід для коментування. Тобто з цього моменту укладення угоди з клієнтом для адвоката є самостійною підставою для обшуку. А де адвокатська таємниця? Де права і гарантії адвокатської діяльності?» Обшуки не можна назвати інакше як свавілля, яке прикривається боротьбою з сепаратизмом, і це не дає підстав порушувати закон і грубо втручатися в адвокатську діяльність. «На жаль, такі події показують, що настає час «суду натовпу» – час, коли не дотримуються закони. Тоді для чого нам суди, для чого закони і дотримання прав і гарантій не тільки адвокатів, а й громадян? В історії вже був період коли «карали без суду і слідства», і це закінчилося плачевно. Тільки коли дотримується закон і порядок, можна жити і працювати спокійно» зазначає Петро Бойко, голова Ради адвокатів Київської області, коментуючи ситуацію з масовими обшуками, проведеними працівниками поліції і генпрокуратури в приміщеннях цілого ряду столичних адвокатських компаній [3].

У травні 2017 року у м. Дніпро троє співробітників поліції, вибивши вхідні двері, увірвались до квартири адвоката Кононенка О.В. та, погрожуючи фізичною розправою і вогнепальною зброєю, намагались відібрати в адвоката адвокатські справи, які останній веде у різних судах України [4].

Ст. 397 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за втручання в діяльність захисника чи представника особи.

Злочин, передбачений ст. 397 Кримінального кодексу України, із формальним складом. Він визнається закінченим із моменту вчинення хоча б однієї з дій, які виявляються у втручанні в будь-якій формі в правомірну (законну) діяльність захисника чи представника особи. Це здійснюється шляхом: а) вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги; б) порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці [5, с. 485-486].

Не дивлячись на значну увагу законодавця та науковців до суспільних відносин, що забезпечують дотримання при здійсненні правосуддя конституційного принципу права на захист, на сьогодні існує складність в контексті притягнення винних осіб за вчинення дій, передбачених ст. 397 Кримінального кодексу України.

Так, за даними офіційної статистики Генеральної прокуратури за дванадцять місяців 2018 року зареєстровано 117 кримінальних проваджень за ознаками ст. 397 КК України, з яких: кримінальних проваджень, у яких особам вручено повідомлення про підозру – 1; кримінальних проваджень, за якими провадження направлено до суду з обвинувальним вироком – 1.

На жаль, норма ст. 397 Кримінального кодексу України практично не працює, що підтверджує і судова статистика, відповідно до якої станом на сьогоднішній день в Україні існує лише один вирок за перешкоджання адвокатській діяльності, який набрав законної сили (Вирок Сосницького районного суду Чернігівської області від 10.09.2015 у справі № 738/2867/14-к).

Вочевидь, однією з причин того, що вказана норма є майже «мертвою», є недосконалість ст. 397 Кримінального кодексу України. Зокрема, слід звернути увагу на недоліки законодавчого формулювання диспозиції ч. 1 ст. 397 Кримінального кодексу України, яка описує злочин як «вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи». Термін «вручання в будь-якій формі» не має однозначного розуміння в юридичній літературі і є доволі дискусійним.

Так, на думку Дудорова О.О. порушення професійної таємниці захисника чи представника особи з надання правової допомоги – це будь-які незаконні дії особи, що полягають у незаконному прослуховуванні телефонних розмов захисника чи представника особи з надання правової допомоги; незаконний огляд розголошення або

вилучення документів, пов'язаних з виконанням доручення адвокатом; притягненні адвоката до кримінальної, матеріальної чи іншої відповідальності або погрози її застосування у зв'язку з наданням ним юридичної допомоги громадянам та організаціям згідно з законом; внесення подання слідчим, прокурором або винесення окремої ухвали суду щодо правової позиції адвоката в справі [6, с. 705].

В той же час О.М. Литвинов вважає, що порушенням встановлених законом гарантій діяльності захисника чи представника особи та їх професійної таємниці можуть бути, зокрема, подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції захисника у провадженні, втручання у правову позицію захисника, незаконне витребування від захисника будь-якою особою інформації, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням ним своїх обов'язків [7, с. 467-468].

З огляду на викладене вважаємо, що власне недосконалість диспозиції ст. 397 КК України впливає на порушення встановлених законом гарантій діяльності захисника чи представника особи та їх професійної таємниці, зокрема і шляхом проведення обшуків у адвокатів.

Слід звернути увагу на те, що застосування кримінально-правових норм охоплює не тільки кваліфікацію злочинів, а й призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування тощо.

Значення правильної кваліфікації злочинів полягає в тому, що за її допомогою встановлюється істина в кожному кримінальному провадженні, реалізуються цілі та завдання кримінально-правової політики держави, забезпечується дотримання законності, здійснюється відповідне правозастосування, виноситься обґрунтований судовий вирок та зрештою досягається справедливість кримінального покарання. Кваліфікація злочинів впливає на правильне застосування кримінально-правових норм, дає змогу припиняти суспільно небезпечні діяння, розробляти та здійснювати систему виховних і попереджувальних заходів, спрямованих на запобігання та відвернення певних видів злочинів і злочинності загалом [8, с. 37].

Список використаних джерел:

1. Сміх В.В. Кримінальна відповідальність за порушення права на правову допомогу // Автореферат дисертації / Львів, 2011. – 18 с.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17

3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://radako.com.ua/news/nastaie-chas-sudu-natovpu-petro-boyko-prokomentuvav-masovi-obshuki-v-advokaturi>

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unba.org.ua/assets/uploads/e68d0f94a9c9c9153963_file.pdf

5. Анчукова М.В. Щодо кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст. 397 КК України) / М.В. Анчукова // Держава і право. – 2009. – № 44. – С. 485-486.

6. Дудоров О.О., Письменський О.Є. Кримінальне право. Особлива частина: Підручник / О.О. Дудоров, О.Є. Письменський. – Київ.: ВД «Дакор», 2013. – 784 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України./ за заг. ред. О.М. Литвинова. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 527 с.

8. Теорія кваліфікації злочинів: В.В. Кузнецов, А.В. Савченко. – Київ, Альтера, 2013. – 319 с.

Оропай О.О.

аспірант,

Наукова лабораторія з проблем протидії злочинності,

Навчально-науковий інститут № 1

Національної академії внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТРУДОВА ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ» В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

З метою захисту основних прав та свобод дітей, а також охорони дитинства, у ст. 150 Кримінального кодексу України (далі КК) було встановлено кримінальну відповідальність за експлуатацію дітей.

Питання кримінально-правового захисту дітей від експлуатації в різні часи досліджували М.І. Бажанов, І.М. Доляновська, О.О. Дудоров, Д.О. Калмиков, В.В. Кузнецова, А.М. Орлеан, О.В. Паньчук, М.І. Хавронюк та ін. Однак, як показують результати нашого дослідження, а також аналіз спеціальної наукової літератури, незважаючи на достатньо поширене використання правовою доктриною

поняття «експлуатація дітей», чіткого та однозначного визначення терміну не існує. Тому мета нашого дослідження полягає в розкритті змісту понять експлуатація дітей та трудова експлуатація дітей.

Термін експлуатація (від франц. exploitation – використання, одержання вигоди) в словниках тлумачиться як: 1) привласнення результатів чужої праці власником засобів виробництва [1, с. 235]; 2) привласнення одними людьми продуктів праці інших людей, засноване на приватній власності на засоби виробництва [2, с. 462]; 3) систематичне використання людиною продуктивних сил (родовищ корисних копалин, залізниць, машин і т. ін.) [2, с. 462].

Закріпивши на законодавчому рівні у ст. 150 КК суспільно небезпечне діяння – експлуатація дітей, законодавець безпосередньо у цій статті не надав його нормативного тлумачення. Однак, виходячи з аналізу диспозиції даної статті ми можемо стверджувати, що законодавець охоплює в ній саме трудову експлуатацію дітей. І тут необхідно відмітити погляд А.М. Орлеана, який зазначає, що незважаючи на те, що назва цієї статті претендує на охоплення нею всього спектру злочинних діянь з експлуатації дитини, її зміст є значно вузьким. Фактично цією кримінально-правовою заборонаю охоплюється лише корисливе використання праці дітей, які не досягли віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування. Науковець вважає, що інші різновиди експлуатації дитини статтею 150 КК України не охоплюються та передбачаються іншими статтями КК України (наприклад, ст. 146, 150-1, 301, 303 КК України тощо), в яких неповнолітній вік потерпілого передбачається в якості кваліфікуючої ознаки [3, с. 46]. Ми розділяємо дану позицію науковця, і вважаємо, що ст. 150 КК України передбачає відповідальність саме за трудову експлуатацію дітей.

Згідно з ч. 1 примітки до ст. 149 КК під експлуатацією людини слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

На думку М.І. Мельника та М.І. Хавронюка «експлуатація» загалом означає присвоєння матеріальних результатів праці людини (зокрема

прибутку) власником засобів виробництва. При цьому людина може працювати взагалі без оплати або з оплатою, яка явно не відповідає характеру та інтенсивності роботи [4, ст. 363].

Досить вдалим є визначення експлуатації дітей запропоноване у дисертаційному дослідженні О.В. Паньчук: «експлуатація дітей (кримінальна експлуатація дітей) – передбачене КК суспільно небезпечне, винне діяння щодо неповнолітньої особи, пов'язане з використанням її праці для досягнення матеріальної користі або задоволення інших потреб із застосуванням фізичного або психічного насильства, обману або зловживання довірою, чи використання безпорадного стану, обумовленого малоліттям» [5]. На думку С.Д. Шапченка, експлуатація дітей у контексті ст. 150 КК України передбачає фактичне виконання дитиною будь-якої роботи, залучення до якої відбувається з наміром отримання прибутку.

І.М. Доляновська вважає, що експлуатація дітей полягає в суспільно небезпечних активних діях – експлуатації дитячої праці. Під «експлуатацією дитячої праці», на її думку, необхідно розуміти залучення дитини до праці з порушенням норм трудового законодавства у будь-якій сфері виробництва чи послуг, на будь-яких засадах, у тому числі й добровільних, з присвоєнням певного прибутку від її зусиль або результату її праці, або просто використання праці дитини, як про це зазначено у диспозиції ч. 1 ст. 150 КК України [6].

Д.О. Калмиков під «експлуатацією дітей» пропонує розуміти свавільне (з використанням примусу) привласнення продуктів праці дітей власниками засобів виробництва. Погодитися з тим, що експлуатація дітей здійснюється з використанням примусу повністю погодитися ми не можемо. Адже дитина може виконувати заборонену законом працю, і без примусу, не усвідомлюючи наслідки і результати такої праці.

Що стосується поняття «трудова експлуатація дітей» то національне законодавство нажалі його не розкриває. Можливо це пов'язано з тим, що сам термін «трудова експлуатація дітей», як один із різновидів експлуатації, з'явився досить недавно. До неї відносяться: використання неповнолітніх на роботах із шкідливими умовами, підземних роботах; залучення дітей до нічних, надурочних робіт та робіт у вихідні дні; зайняття жебрацтвом; дискримінація неповнолітніх в оплаті праці тощо.

В Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН 1966 року розглядається

економічна експлуатація як використання праці дітей і підлітків на роботах, шкідливих для їх моральності і здоров'я, небезпечних для життя, здатних зашкодити їх нормальному розвитку.

На нашу думку під трудовою експлуатацією дітей необхідно розуміти суспільно-небезпечне, протиправне, винне діяння яке полягає у використанні праці дітей, які не досягли віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом введення їх в оману, із застосуванням насильства, за допомогою обіцянок чи будь-яких інших дій з метою отримання прибутку чи задоволення інших потреб.

Проаналізовані нами погляди науковців на розуміння поняття «експлуатація дітей» дозволяють констатувати, що всі вони розуміють під даним терміном «використання дитячої праці», а тому це ще раз підтверджує нашу позицію з приводу встановлення у ст. 150 КК України відповідальності не за експлуатацію дітей, а за трудову експлуатацію дітей. Адже така назва статті дозволить більш повно розкрити суть і зміст ст. 150 КК України.

Список використаних джерел:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.
2. Словник української мови : [в 11-ти т.] / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; [ред. кол.: І. К. Білодід (голова) та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1970 – 1980. Т.1 : А-В / [ред.: А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, П.Й. Горещький, Н.І. Швидка]. – Київ : Наук. думка, 1970. – 799 с.; Т. 2 : Г-Ж / [ред.: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук]. – Київ : Наук. думка, 1971. – 550 с.
3. Орлеан А.М. Кримінально-правове забезпечення в Україні охорони людини від експлуатації: монографія / А.М. Орлеан. – Кам'янець-Подільський : П.П. Буйницький О.А., 2014. – 456 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / НЗ4 За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка – 7-ме вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2010. – 1288 с.
5. Паньчук О.В. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Паньчук Оксана Володимирівна. – Харків, 2008. – 206 с.
6. Доляновська І.М. Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей (аналіз складу злочину) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Доляновська Інна Миколаївна. – К., 2008. – 228 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Власенко С.М.

студент,

Національна академія внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день Служба безпеки України є потужним інструментом у боротьбі з тероризмом, корупцією, економічними злочинами, розвідкою іноземних держав, але цей інструмент зосереджений та підпорядковується лише Президенту України. Також було створено Національне антикорупційне бюро України, яке має повноваження в боротьбі з корупцією та економічними злочинами, що дублює функції підрозділів Служби безпеки України [1; 3].

З цього питання висувається багато доводів та ведуться дискусії за те, щоб реформувати Службу безпеки України та передати функції боротьби з корупцією та економічними злочинами Національному антикорупційному бюро України та Спеціальній антикорупційній Прокуратурі [3; 4].

Багато тих, хто ведуть дискусії про реформування Служби безпеки України, але мало хто з них знайомий з діяльністю Служби на практиці. Вони беруть шаблони реформ інших країн, не розуміючи, що кожна країна будувала систему спеціальних органів, які борються з корупцією та економічними злочинами, під свою систему, економіку, політику ставивши їм конкретні завдання.

Тому в Україні доречно буде не реформувати СБУ, а налагодити взаємодію інших органів зі Службою. Тобто в дублюванні функцій немає нічого поганого. Це навпаки – великий плюс для країни: тому як при правильній і налагодженій взаємодії кількох органів, вони будуть давати результат і виконуватимуть свої функції в рази краще. Ми не маємо будувати спецслужби по шаблонам, а маємо модернізувати та укріплювати ті органи, які ми маємо та налагоджувати взаємодію між ними.

Проблемою реформування Служби безпеки України є те, що люди, які взагалі непричетні до діяльності служби і мало що розуміють в діяльності цього спеціального органу, намагаються побудувати спеціальну службу на свій лад.

На мою думку, СБУ потребує:

- реформи в кадрах та статутах, тобто підготовка та набір висококваліфікованих кадрів, які мотивовані працювати, (а не прийшли відсидіти до пенсії і нажитися),

- введення прозорої системи перевірки на компетентність займаним посадам.

Особливої уваги потребує розгляд питання призначення Голови Служби. На даний час, відповідно до статті 13 Закону України «Про Службу безпеки України» Голова Служби безпеки України:

- призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України [2];

- здійснює керівництво всією діяльністю Служби безпеки України, її центральним управлінням [1];

- несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу безпеки України [1].

- має заступників, які призначаються на посади за його поданням та звільняються з посад Президентом України [1].

На мою думку, Голова Служби безпеки України має призначатися окремою колегією, що складається з працівників СБУ, а кандидати на посаду голови мають бути виключно працівники Служби зі стажем роботи не менше як 10 років та які обіймали керівні посади не менше як 2 роки. Служба безпеки України має стати автономним органом, який буде подавати звіт про свою діяльність Верховній Раді України.

Головними завданнями при реформі Служби безпеки України, на мою думку, мають бути:

- встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності за погіршення стану державної безпеки при реформуванні органів державної влади;

- зміцнення та налагодження взаємодії з іншими органами;

- підвищення відповідальності за виконання робіт;

- підвищення грошового забезпечення на рівні з Національним антикорупційним бюро України, Спеціальною антикорупційною Прокуратурою, Державним бюро розслідувань [5];

- створення прозорої системи призначення на посади;

– створення автономності та системи звітності Служби безпеки України.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>
2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>
4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16>
5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1020-19>

Власенко С.М.

студент,

Національна академія внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ ТА СУДОВОЇ СИСТЕМ УКРАЇНИ**

На сьогоднішній день європейська інтеграція неможлива, оскільки реалії нашого законодавства такі, що сприяють корупції, процвітанню олігархату та беззаконня.

Всі кроки щодо створення органів, які були би незалежними в сфері боротьби з корупцією, а як результат цього і боротьби з олігархатом та монополістами, мало того, що гальмуються, так і відверто зневажаються та відкладаються на невизначений термін.

Створено антикорупційний суду, (Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України, який є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням) [1].

На сьогодні судова система є повністю залежною від вказівок владної верхівки. Про це свідчить співвідношення виявлених фактів злочинної діяльності та винесених вироків суду.

Як може створюватись антикорупційний орган незалежним, якщо відбір кандидатур на посаду судді здійснює комісія, яку згідно з Указом Президента України створює Президент, всіх членів комісії призначає також Президент України. Чи може бути незалежним цей антикорупційний орган?

Було створено Національне антикорупційне бюро України (державний правоохоронний орган, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових), основним завданням якого є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [2].

За даними Національного антикорупційного бюро встановлено: 692 факти злочинної діяльності, повідомлено про підозру – 149 осіб, та 27 справ, по яким винесено судові рішення [3].

Чи може бути незалежним орган, якщо вплив на директора Національного антикорупційного бюро має безпосередньо Президент України?

Відповідно до статті 6 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його директор, який призначається на посаду за згодою Верховної Ради України та звільняється з посади Президентом України [2].

Також в Україні було створено Державне бюро розслідувань (є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції), яке повинне перейняти деякі функції Прокуратури, прискорити розслідування та доведення справ до суду. Але на даний час Державне бюро розслідувань не розпочало своєї роботи в повному обсязі [4].

Директор Державного бюро розслідувань призначається на посаду Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до подання комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Державного бюро розслідувань [4].

Чи може цей орган виконувати свої завдання незалежно, якщо Директора Державного бюро розслідувань призначають люди яким корупція практично може бути вигідна?

Одним із показників, що з антикорупціонерами ведеться неоголошена війна, є те, що на бюро постійно здійснюється тиск з боку влади та силових структур.

Фактом придушення та використання владою антикорупціонерів є скандал, що виник через розслідування, яке потрапило в поле зору широкого загалу, котре опублікував журналіст Денис Бігус [5; 6; 7; 8].

В ньому йдеться про корупцію в закупівлях для армії найближчим оточенням керівника країни та із застосуванням бізнесу Президента для відмивання грошей.

Я вважаю, головною проблемою реформування судової та правоохоронної системи в Україні є те, що багато факторів цих реформ та важелів впливу залежить від Президента України, його бажань та потреб. А як відомо Президент відповідно до Закону України має недоторканість.

Позбавити керівника країни недоторканості може виключно Верховна Рада, депутати якої мають застосувати імпічмент.

Маючи стільки важелів впливу навряд чи хтось втримається бодай від крихти вигоди від свого положення.

На мою думку, для вирішення цих проблемних питань необхідно:

– призначати (звільняти) керівників антикорупційних органів лише за рішенням Верховної Ради України;

– унеможливити вплив владної верхівки на антикорупційні органи;

– чітко визначити відповідальність за вплив (або наміри вплинути) на органи по боротьбі з корупцією та судової влади.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.
2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
3. URL: <https://nabu.gov.ua/>.
4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.
5. URL: <https://bihus.info/armiya-druzi-babki-chastini-4-i-5>.
6. URL: <https://bihus.info/agent-nabu-shevchenko-zaroblyav-na-postachanni-detaley-ukroboronpromu>.
7. URL: <https://bihus.info/army-friends-dough-part-3-altitudes-and-kickbacks>.
8. URL: <https://bihus.info/armiya-druzi-babki-ch3-visoti-i-vidkati>.

Папій Т.О.

студентка,

Науковий керівник: Гринько Л.П.

кандидат юридичних наук, доцент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Сьогодні в епоху науково-технічного прогресу, панування новітніх інформаційних технологій усе частіше постає питання впровадження та подальшого використання різноманітних досягнень науки і техніки у всіх сферах життя людини, у тому числі під час розслідування злочинів. Одним із таких досягнень є поліграф, який наразі активно застосовується як у публічному, так і приватному секторах, передусім для здійснення кадрових перевірок. Однак його застосування в кримінальному провадженні як нетрадиційного засобу отримання криміналістично значущої інформації стало предметом багатьох наукових дискусій та неоднозначної судової практики. Таким чином, виникає потреба дослідити проблемні аспекти використання поліграфа під час досудового розслідування та доказової сили інформації, отриманої з його допомогою.

За своєю природою поліграф є різновидом психофізіологічної апаратури і являє собою комплексну багатоканальну апаратну методику реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів. До основних фізіологічних показників, які фіксуються поліграфом, належать: ритм дихання, інтенсивність потовиділення, рівень кров'яного тиску. Деякі з приладів також беруть до уваги напругу голосових зв'язок, розширення капілярів, реакцію зіниць тощо. Саме аналіз вищезазначених факторів, зміни яких відбуваються в організмі у ході застосування поліграфа, дає можливість виявляти інформацію, яку людина намагається приховати [1].

Наразі спостерігається тенденція поступового збільшення випадків використання поліграфа в ході проведення досудового розслідування, про що свідчить аналіз актуальних вироків суду. При цьому фактично можна виокремити два основні способи застосування поліграфа

суб'єктами кримінального провадження. Так, поліграф може використовуватися в рамках проведення допиту або психологічної експертизи, що також іменується як психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфу (далі – ПФДП), порядок та особливості здійснення якої регламентуються п. 6.8. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5 [2]. Хоча, також трапляються поодинокі випадки, коли суд відмовляє у проведенні такої експертизи, аргументуючи це тим, що Кримінальний процесуальний кодекс не передбачає такого виду експертиз [3].

Аналіз судової практики та теоретичних розробок, присвяченій окресленій проблемі, дав можливість сформулювати ряд особливостей, що мають місце під час проведення процесуальних дій із застосуванням поліграфу.

По-перше, обов'язковою умовою проведення експертизи та допиту з поліграфом є наявність письмової згоди особи, яка проходитиме таке опитування (п. 6.8.2. Інструкції) [2]. На думку судів, подібні опитування є різновидом медико-психологічних дослідів, які відповідно до ч. 2 ст. 28 Конституції України, можуть проводитися лише за наявності письмової згоди особи, яка її проходитиме. Відсутність письмової згоди у матеріалах справи ставить під сумнів правомірність застосування поліграфа [4].

По-друге, важливим моментом є те, хто здійснює опитування. Якщо останнє здійснюється в рамках психологічної експертизи, то експерт має відповідати вимогам, встановленим законом України «Про судову експертизу». Так, відсутність відомостей про те, що поліграфолог включений до Державного реєстру атестованих судових експертів як експерт та наявності у нього кваліфікації «поліграфолог» [4], а також здійснення опитування спеціалістом-поліграфологом, який є працівником правоохоронного органу [5; 6] оцінюється судом як підстава визнання результатів дослідження недопустимим доказом.

По-третє, не можна не погодитися з думкою І.Л. Чупрікової, яка наголошує на необхідності проведення попереднього медичного огляду піддослідного, зокрема, з метою виключення можливості прийому медикаментів, які можуть вплинути на результат дослідження [7, с. 5]. Однак, як показує судова практика, необхідність здійснення такого медичного обстеження також може бути пов'язана з наявністю в особи,

яка проходить ПФДП, травм голови, які на думку суду, могли вплинути на достовірність отриманих результатів дослідження [5].

По-четверте, від обраного виду процесуальної дії, яка проводиться із застосуванням поліграфа, залежить можливість подальшого використання його результатів. Так, якщо опитування проводиться у ході допиту, то одержана інформація носитиме лише характер орієнтувальної для конструювання версій розслідування [4]. Якщо ж поліграф застосовується в рамках психологічної експертизи з дотриманням належної процедури її проведення та оформлюється висновком експерта, то результати ПФДП суди визнають належним та допустимим доказом [8; 9].

Проте, варто зауважити, що сьогодні судова практика (у разі взяття до уваги висновків експерта за результатами ПФДП) виходить з того, що такі висновки можуть мати силу і значення у справі за умови наявності сукупності інших прямих доказів вини особи в скоєнні злочину. І таку позицію слід вважати цілком виправданою, оскільки ПФДП має свої недоліки, один із яких описують у своїй праці О.В. Лускатов та Т.О. Лускатова, зазначаючи, що навіть якщо вважати методики проведення вимірювань за допомогою поліграфа більш-менш досконалыми, процес оцінювання їх поліграфологом матиме суб'єктивний характер, оскільки останній має враховувати той факт, що кожна особа може по-різному розуміти зміст питань (навіть повністю ідентичних) та індивідуально реагувати на подразник-запитання [10, с. 105-106].

Також досить проблемним залишається питання присутності захисника під час проведення опитування із застосуванням поліграфа. На нашу думку, з метою усунення у суду сумнівів щодо тиску на підозрюваного/обвинуваченого необхідно забезпечити останньому право на присутність захисника у ході здійснення такого опитування.

Таким чином, використання поліграфа під час розслідування злочинів на сьогодні може здійснюватися в двох формах: у ході допиту або психологічної експертизи, що тягне за собою неоднакові правові наслідки для результатів такого опитування. Отримана за допомогою поліграфа інформація використовується, передусім, для конструювання криміналістичних версій. Зважаючи на недоліки ПФДП, одержана інформація у разі надання її до суду у вигляді висновку експерта також може бути визнана судом як належний та допустимий доказ, але лише в сукупності з іншими доказами, які підтверджують вину або невинуватість особи.

Список використаних джерел:

1. Бусол О. Правові підстави застосування поліграфа в Україні. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. 2016. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2097:pravovi-pidstavi-zastosuvannya-poligrafa-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 02.03.2019).

2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 02.03.2019).

3. Вирок Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 10.05.2018 р. (справа № 201/8984/13-к). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73911186>. (дата звернення: 02.03.2019).

4. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкаси від 18.02.2019 р. (справа № 711/9437/15-к). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79877688> (дата звернення: 02.02.2019).

5. Вирок Новокаховського міського суду Херсонської області від 28.11.2018 р. (справа № 653/3151/16-к). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78210197>. (дата звернення: 02.03.2019).

6. Вирок Голопристанського районного суду Херсонської області від 07.05.2018 р. (справа № 663/2849/15-к). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73865694>. (дата звернення: 02.03.2019).

7. Чупрікова І.Л. Допустимість доказів у світлі нового Кримінального процесуального кодексу автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Чупрікова Ірина Леонідівна ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2016. 20 с.

8. Вирок Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 09.10.2018 р. (справа № 219/9711/15-к). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76989970>. (дата звернення: 02.03.2019).

9. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 11.10.2018 р. (справа № 759/30/18). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77100152>. (дата звернення: 02.03.2019).

10. Лускатов О.В., Лускатова Т.О. Використання окремих нетрадиційних засобів отримання криміналістично значущої інформації. Криміналістичний вісник. № 1 (19). 2013. С. 101-107.

Савчук І.І.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

РОЗУМНІ СТРОКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

Одним із пріоритетних напрямків законотворчої діяльності в Україні є впровадження міжнародної системи захисту прав і свобод. Фундаментальним актом для згаданої вище системи є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Даний міжнародний нормативно-правовий акт, серед іншого, закріплює право на розгляд справи у розумний строк. Так, згідно зі статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку [1].

На національному рівні, згідно зі статтею 129 Конституції України, «розумні строки розгляду справи судом» є однією із основних засад судочинства [2]. Право на розумні строки розгляду справи закріплюється у низці нормативно-правових актів України, зокрема ЦПК, КПК, ГПК та інших. Дублюється воно і у постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 17.10.2014 № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» [3].

Підвищена увага законодавця до поняття «розумних строків» та закріплення його на нормативному рівні не випадкове. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що забезпечення розгляду справи у розумні строки необхідне для захисту учасників процесу від затягувань та неправомірних затримок у розгляді спорів. Розгляд справи протягом необґрунтовано тривалого відрізка часу порушує права учасників процесу та призводить до невизначеності у їхньому правовому становищі.

Щодо чіткого визначення поняття «розумних строків», то останнє відсутнє як на рівні міжнародного законодавства, так і національного. Втім, практикою ЄСПЛ виокремлено критерії, що надають змогу встановити недотримання розумних строків розгляду справи у кожному конкретному випадку.

Так, наприклад, у справі «Федіна проти України» від 2 вересня 2010 р. ЄСПЛ відзначив, що розумність тривалості провадження повинна оцінюватись в світлі обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних державних органів [4]. До того ж, в справах «Дульський проти України» від 1 червня 2006 року [5] та «Хурава проти України» від 08 квітня 2010 року [6] ЄСПЛ звернув увагу на такий критерій як «значущість для заявника».

Отже, можна виокремити наступну систему критеріїв, відповідно до яких здійснюється оцінка дотримання розумних строків розгляду справи: складність справи, поведінка заявника, поведінка державних органів, значущість для заявника.

Щодо першого критерію, яким є складність справи, то остання може пов'язуватися з різноманітними чинниками, зокрема: характером і обсягом фактів, що підлягають встановленню, кількістю учасників процесу (наприклад, свідків), кількістю доказів тощо. В деяких випадках складність справи може виправдовувати надмірну тривалість процесу. Так, у справі Хосце проти Нідерландів суд вирішив, що тривалість є розумною у контексті статті 6 Конвенції [7, с. 123].

Наступним критерієм є поведінка заявника, яка не повинна спрямовуватися на навмисне затягування справи. Так, наприклад, заявник може затримувати розгляд справи своїми діями, які полягають у постійній зміні адвокатів, що призвело до необхідності неодноразового відкладення справи для ознайомлення адвокатів з її матеріалами (справа Кеніг проти Федеративної Республіки Німеччина від 28 червня 1997 р. [8]).

Відповідно до критерію «поведінка державних органів», здійснюється оцінка наявності зловживань з боку відповідних органів, що призвели до затягування розгляду справи. Такі зловживання, для прикладу, можуть здійснюватися шляхом: незабезпечення одночасної присутності всіх обвинувачених, постійного перенесення слухання справи тощо (справа Коберник проти України [9]).

Значущість для заявника, як критерій визначення розумності строків розгляду справи, полягає в оцінці значущості для заявника питання, яке перебуває на розгляді суду, або особливого становища сторони у процесі. У справі «Дульський проти України» особлива значущість справи для заявника мала місце у зв'язку з похилим віком заявника, який на момент подачі справи досяг сімдесяти років [4].

Можна зробити висновок, що наразі зроблено вагомі кроки для закріплення права на розумні строки розгляду справи на нормативному

рівні, а також для подальшої деталізації його змісту. Все ж, подальший розвиток та удосконалення механізму захисту такого права повинні стати пріоритетним напрямком діяльності державних органів України.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

2. Конституція України від 28 червня 1996 р. (зі змінами) // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

3. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: Постанова Вищого спеціалізованого суду України від 17 жовтня 2014 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14>.

4. Рішення ЄСПЛ від 2 вересня 2010 року у справі «Федіна проти України» (заява № 17185/02) // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_802

5. Рішення ЄСПЛ від 1 червня 2006 року у справі «Дульський проти України» (заява № 61679/00) // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_045

6. Рішення ЄСПЛ від 08 квітня 2010 року у справі «Хурава проти України» (заява № 8503/05) // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_761?lang=ru

7. Туманов В. А. Европейский суд по правам человека. Очерк организации и деятельности / Туманов В. А. – М.: Изд-во НОРМА, 2001. – 304 с.

8. Решение Европейского суда по правам человека по делу «Кениг против Германии» от 28 июня 1978 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://european-court.ru/uploads/ECHR_Konig_v_Germany_28_06_1978.doc

9. Рішення ЄСПЛ від 25 липня 2013 року у справі «Коберник проти України» (заява № 45947/06) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/SOO00569>

Наукове видання

**ПРАВОВА СИСТЕМА ДЕРЖАВИ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 15.04.2019. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,05. Тираж 100. Замовлення № 0419/13.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.